



“พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย
“Phar-Bot” The image of Buddha in Thai painting

ทรงยศ คำอยู่

ศิลปศึกษานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ปีการศึกษา 2567

ลิขสิทธิ์ของ วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

“พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย

โดย
ทรงยศ คำอยู่

ศิลปศึกษานិพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ปีการศึกษา 2567

ลิขสิทธิ์ของ วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

“PHAR-BOT” THE IMAGE OF BUDDHA IN THAI PAINTING

By
SONGYOD KHAMOIU

The Art Education Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Bachelor of Education Program in Art Education
Poh-Chang Academy of Arts,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Academic Year 2024
Copyright of Poh-Chang Academy of Arts
Rajamangala University of Technology Rattanakosin

วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ อนุมัติให้ศิลปศึกษานิพนธ์
เรื่อง “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธรูปเจ้าในงานจิตรกรรมไทย
เสนอโดย นายทรงยศ คำอยู่ รหัสนักศึกษา 4641072141107
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัฐ บุญทรง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยเพาะช่าง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คณะกรรมการตรวจสอบศิลปศึกษานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์นพดล เนตรดี)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ วาที่ ร.ท.ชัยชาญ จันทศรี)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุวิทย์ วิทยาจักร)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรลุ วิริยาภรณ์ประภาส)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ บุญเต็ม)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิศักดิ์ วัฒนวรรณผล)

..... กรรมการและเลขานุการ

(อาจารย์ดร.นราญา สิริภาณุวัต)

4641072141107 : ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศิลปศึกษา) ปีการศึกษา 2567

วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

คำสำคัญ : พระบฏ, รูปเคารพพระพุทธเจ้า, จิตรกรรมไทย

ชื่อ-สกุล : นายทรงยศ คำอยู่

ชื่อเรื่อง : “พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราโมทย์ บุญเต็ม

รองศาสตราจารย์ นิโรจน์ จรุงจิตวิวัฒน์

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระบฏ และงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี บนผืนผ้าพระบฏ เกี่ยวกับพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์ 2) สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในรูปแบบ พระบฏ รูปเคารพพระพุทธเจ้าตอน ยมกปาฏิหาริย์ 3) ออกแบบและผลิตสื่อการสอนวิชาศิลปะ ในงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบฏ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

ขั้นตอนดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล 2) การสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปศึกษานิพนธ์และการจัดทำสื่อการสอน 3) การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย 4) การนำเสนอผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และสื่อการสอน

ผลการวิจัย พบว่า

1) ผลการศึกษางานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของผู้วิจัย ได้ศึกษาการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ้าพระบฏ มีการใช้เทคนิควิธีการทำแบบโบราณ การสืบสานภูมิปัญญาเชิงช่างของไทย และเรื่องการทำพื้นสำหรับเขียนงานจิตรกรรมไทย เพื่อนำมาจัดทำสื่อการสอนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

2) การสร้างสรรค์ผลงาน “พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย ขนาด 75 x 145 เซนติเมตร เทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาวเม็ดยะมามดินสอพองและทาขาวางมะเดื่อ ปิดทองคำเปลวตัดเส้นด้วยสีฝุ่น แสดงรูปพระพุทธเจ้ากระทำยมกปาฏิหาริย์ในรูปแบบการจัดวางรูปทรงแบบสมมาตร เป็นการแสดงการจัดวางรูปทรงตามหลักประติมานวิทยา ซึ่งเป็นหลักในการสร้างรูปเคารพเพื่อแสดงความรู้สึกถึงความนิงสงบ

3) ผลการจัดทำสื่อการสอนการนำเสนอผ่านโปรแกรม Canva วิชาศิลปะ ในงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบฏ เรื่องการทำพื้นกาวเม็ดยะมามดินสอพองใช้ในการเขียนงานจิตรกรรมไทย

4641072141107 : Bachelor of Education Program in Art Education, Academic year 2024

Poh-Chang Academy of Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Keyword:. Phar-bot, A Buddhist image, Thai Painting

Songyod Khamoiu : “Phar-Bot” The image of Buddha in Thai painting

Adviser : Assistant Professor Pramot Boontem

Associate Professor Niroj Jarungjitvittawat

Abstract

This research aims to: 1) Study the history of Phra-Bot (traditional Thai painting on fabric) and traditional Thai painting techniques, focusing on the Buddhist narrative of Yamaka Patihariya (The Twin Miracle). 2) Create a traditional Thai painting in the form of Phra-Bot depicting the Buddha's Yamaka Patihariya as an object of reverence. 3) Design and develop educational materials for teaching traditional Thai painting on Phra-Bot fabric, intended for high school and vocational students.

The research process consists of four stages: 1) Studying, researching, and gathering relevant information. 2) The creation of artistic works for thesis study and the development of teaching materials. 3) Analyzing and summarizing the research findings. 4) Presenting the artistic thesis and instructional materials. High school and vocational students.

The research results found that:

1) The study of traditional Thai painting focused on the creation of Phra-Bot, utilizing ancient painting techniques, preserving Thai craftsmanship wisdom, and preparing the painting surface. These findings were applied in the development of educational materials for high school and vocational students.

2) The creation of the Phra-Bot artwork involved a 75 x 145 cm depiction of the Buddha performing the Yamaka Patihariya. The painting was executed using natural pigments on fabric, primed with tamarind seed glue, chalk powder, and fig tree adhesive. The artwork was adorned with gold leaf and fine pigment outlines, with a symmetrical composition based on iconographic principles to evoke a sense of serenity.

3) The instructional materials were developed and presented using Canva, focusing on the preparation of tamarind seed glue and chalk powder as a painting surface in traditional Thai painting.

กิตติกรรมประกาศ

ศิลปศึกษานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์ที่ปรึกษาศิลปศึกษานิพนธ์และอาจารย์ประจำสาขาทุกท่าน รองศาสตราจารย์นพดล เนตรดี, รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยโทชัยชาญ จันทศรี, รองศาสตราจารย์สุวิทย์ วิทยาจักร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ บุญเต็ม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรลุ วิริยาภรณ์ประภาส, ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิศักดิ์ วัฒนาวัฒนผล และอาจารย์ ดร.นราญา สิริภาณุวัฒน์ ที่กรุณาดูแลและให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่าน ศาสตราจารย์พิเศษอารี สุทธิพันธุ์, รองศาสตราจารย์นิโรจน์ จรุงจิตวิวัฒน์, รองศาสตราจารย์พัลลภ วังบอน, อาจารย์ ดร.ขวัญรัตน์ จินดา, คุณวีรณัฐ สีเสน และคณาจารย์ที่ร่วมสร้างและให้การสนับสนุนหลักสูตร และขอขอบพระคุณท่านอาจารย์นพพล นุชิตประสิทธิ์ชัย ที่ให้คำแนะนำในการทำพิมพ์พระบฏ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

ขอขอบพระคุณเจ้าของภาพองค์ประกอบบางส่วนในพระบฏ คุณธนากร รักใหม่และเจ้าของเอกสาร วรรณกรรม และเอกสารการวิจัยทุกเล่ม ที่มีส่วนช่วยให้ศิลปศึกษานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ คุณบิดา คุณมารดา ครอบครัว และเพื่อนๆ ที่ให้การสนับสนุน ให้โอกาสทางการศึกษา ซึ่งผลักดันและเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นจนประสบความสำเร็จ

ทรงยศ คำอยู่
มีนาคม 2568

สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	2
1.4 แนวความคิดของการวิจัย.....	2
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	1
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ “พระบฏ” รูปเคารพ พระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทย.....	5
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี.....	17
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน.....	24
3.1 ขั้นตอนการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล.....	24
3.2 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการจัดทำสื่อการสอน.....	25
3.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย.....	38
3.4 ขั้นตอนการนำเสนอผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และสื่อการสอน.....	39
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์.....	24
4.1 การวิเคราะห์ด้านเนื้อหา.....	42
4.2 การวิเคราะห์ด้านรูปแบบและองค์ประกอบของงาน.....	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 การวิเคราะห์ด้านเทคนิค.....	52
4.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นในผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการแก้ไขปัญา.....	52
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	54
5.1 สรุป.....	54
5.2 อภิปราย.....	54
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	55
บรรณานุกรม.....	56
ภาคผนวก.....	57



สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธเจ้าประทับยืน.....	8
ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธเจ้าประทับยืนภายในซุ้ม และพระอัครสาวก ซ้าย - ขวา ตอนล่างเขียนพุทธประวัติ.....	9
ภาพที่ 3 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธประวัติ ตอนเสด็จโปรดพุทธมารดาและ ตอนเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึง.....	10
ภาพที่ 4 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธรูปบาท 4 รอย มีลายมงคล 108 ประการ.....	11
ภาพที่ 5 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ เวสสันดรชาดก กัณฑ์ทศกันต์.....	12
ภาพที่ 6 แสดงภาพจิตรกรรมตอน ยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์.....	14
ภาพที่ 7 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนด้านบนซ้ายของภาพ.....	14
ภาพที่ 8 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนด้านล่างขวาของภาพ.....	15
ภาพที่ 9 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดหงส์รัตนาราม ราชนครวิหาร ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนด้านบนของภาพ.....	15
ภาพที่ 10 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดหงส์รัตนาราม ราชนครวิหาร ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนด้านล่างของภาพ.....	16
ภาพที่ 11 แสดงภาพทางด้านซ้ายจิตรกรรมบนสมุดข่อยวัดหัวกระบือ วิทยาร เทิดมือทั้งสองขึ้นเหนือศีรษะแบบ “อุตตมางคศิโรตม์”.....	16
ภาพที่ 12 แสดงภาพทางด้านขวาจิตรกรรมบนสมุดข่อยวัดหัวกระบือ วิทยาร เทิดมือทั้งสองขึ้นเหนือศีรษะแบบ “อุตตมางคศิโรตม์”.....	17
ภาพที่ 13 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 1 ต้นทางความคิด ปฏิบัติงาน ช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566.....	25
ภาพที่ 14 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 2 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566.....	26
ภาพที่ 15 แสดงภาพแบบร่างโครงสร้างแบบ 2 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566.....	27

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 16 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 3 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2567.....	28
ภาพที่ 17 แสดงภาพแบบร่างโครงสีแบบที่ 3 ที่ได้รับการอนุมัติในเดือน เมษายน พ.ศ. 2567.....	29
ภาพที่ 18 แสดงภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน.....	30
ภาพที่ 19 แสดงภาพการควั่นเม็ดมะขาม.....	31
ภาพที่ 20 แสดงภาพการกะเทาะเปลือกเม็ดมะขาม.....	31
ภาพที่ 21 แสดงภาพการแช่เม็ดมะขามให้นิ่มก่อนการนำไปต้ม.....	31
ภาพที่ 22 แสดงภาพการต้มเม็ดมะขาม.....	32
ภาพที่ 23 แสดงภาพการผสมกาวเม็ดมะขามกับดินสอพอง.....	32
ภาพที่ 24 แสดงภาพการทากาวเม็ดมะขามดินสอพองที่ผสมไว้ลงบนผืนผ้า.....	33
ภาพที่ 25 แสดงภาพการกวาดพื้นผ้าให้เรียบโดยหอยเบี้ย.....	33
ภาพที่ 26 แสดงภาพการเย็บเก็บขอบผ้าให้เรียบร้อย.....	33
ภาพที่ 27 แสดงภาพการร่างภาพลงบนผืนผ้าที่รองพื้นและเย็บขอบเรียบร้อยแล้ว.....	34
ภาพที่ 28 แสดงภาพขั้นตอนการตัดเส้นเพื่อให้เห็นความชัดเจนของเส้นก่อนการลงสี.....	34
ภาพที่ 29 แสดงภาพขั้นตอนการลงสี.....	35
ภาพที่ 30 แสดงภาพขั้นตอนการตัดเส้น.....	35
ภาพที่ 31 แสดงภาพผลงานที่เสร็จสมบูรณ์.....	36
ภาพที่ 32 แสดงภาพการตรวจชิ้นงานในรอบสุดท้ายก่อนนำไปจัดแสดงนิทรรศการ.....	39
ภาพที่ 33 แสดงภาพพิธีเปิดการจัดแสดงนิทรรศการศิลปศึกษานิพนธ์.....	40
ภาพที่ 34 แสดงภาพการนำเสนอผลงานต่อประธานในพิธี.....	40
ภาพที่ 35 แสดงภาพการนำเสนอผลงานต่อประธานในพิธี.....	41
ภาพที่ 36 การวิเคราะห์เส้นในผลงาน.....	44
ภาพที่ 37 การวิเคราะห์รูปทรงในผลงาน.....	45
ภาพที่ 38 ภาพแสดงโครงสีและน้ำหนักส่วนรวมในผลงาน.....	46
ภาพที่ 39 ภาพแสดงร่องรอยพื้นผิวในภาพผลงาน.....	47
ภาพที่ 40 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง โครงสร้างของภาพ.....	48

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 41 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง จังหวะและการเคลื่อนไหว.....	49
ภาพที่ 42 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง ความเป็นเด่น.....	50
ภาพที่ 43 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง ความขัดแย้ง.....	51
ภาพที่ 44 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง สัญลักษณ์.....	52
ภาพที่ 45 แสดงภาพหน้าปกสื่อการสอนการทำพื้นกาวเม็ดยะขามดินสอพองใช้ในการเขียนงาน จิตรกรรมไทย.....	58
ภาพที่ 46 แสดงภาพสื่อการสอนการทำพื้นกาวเม็ดยะขามดินสอพองใช้ในการเขียนงาน จิตรกรรมไทย.....	58
ภาพที่ 47 แสดงภาพสื่อการสอน เม็ดยะขามเปรี้ยว.....	59
ภาพที่ 48 แสดงภาพสื่อการสอน ดินสอพอง.....	59
ภาพที่ 49 แสดงภาพขั้นตอนที่ 1 คั่วเม็ดยะขาม, ขั้นตอนที่ 2 ผึ่งเม็ดยะขามให้เย็น.....	60
ภาพที่ 50 แสดงภาพขั้นตอนที่ 3 กะเทาะเปลือกเม็ดยะขาม.....	60
ภาพที่ 51 แสดงภาพขั้นตอนที่ 4 นำเม็ดยะขามที่กะเทาะเปลือกแช่น้ำ, ขั้นตอนที่ 5 นำเม็ดยะขามที่แช่น้ำ จนนุ่มมาตำจนกลายเป็นกาวข้น.....	61
ภาพที่ 52 แสดงภาพขั้นตอนที่ 6 นำน้ำกาวที่ตำได้มากรองด้วยผ้าขาวบาง, ขั้นตอนที่ 7 ผสมกาวเม็ดยะขามกับดินสอพอง.....	61
ภาพที่ 53 แสดงภาพขั้นตอนที่ 8 คนผสมกาวเม็ดยะขามและดินสอพองให้เข้ากัน, ขั้นตอนที่ 9 ทากาวที่ผสมไว้ลงบนผืนผ้า.....	62
ภาพที่ 54 แสดงภาพขั้นตอนที่ 10 กวาดผืนผ้าที่ทากาวแห้งดีแล้วด้วยหอยเบี้ย.....	62

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

จิตรกรรมไทยสมัยโบราณ เป็นภาพเขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาวบนผาผนังปูน หรือไม้ หรือ เขียนบนผ้าหรือกระดาษ โดยอาจเขียนเป็นภาพมีวรรณคดีที่เรียกว่า เอกรงค์ หรือหลายสีที่เรียกว่าพหุรงค์และนิยมปิดทองคำเปลวประดับในบางส่วนของภาพด้วย จุดประสงค์สำคัญของการสร้างงานจิตรกรรมไทย คือการสร้างเพื่อถวายเป็นพระพุทธรูป โดยถ่ายทอดความเข้าใจในเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัย ปรีชาธรรม ปรัชญา และวรรณกรรม ต่างๆ ลักษณะงานจิตรกรรมไทย แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ประเภทเคลื่อนที่ไม่ได้ หมายถึง ภาพเขียนบนผนังอาคารต่างๆ เรียกว่าจิตรกรรมฝาผนัง และประเภทที่เคลื่อนที่ได้ได้แก่ภาพเขียนบนสมุดข่อย ภาพเขียนบนผ้า หรือพระบฏ (อศฺวิณีย์ หวานจริง, 2544)

พระบฏเป็นงานศิลปะบนผืนผ้าขนาดยาวเล่าเรื่องพุทธประวัติและพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านจิตรกรรมไทยประเพณี ความหมายของพระบฏราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายคำว่า พระบฏ ไว้ว่า บฏ หมายถึง ผ้าทอ ผืนผ้า พระบฏ คือ ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้าเป็นต้น แขนงไว้เพื่อบูชา มีรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า ปฏ (อ่านว่า ปะ-ตะ) หมายถึง ผ้าทอ ผืนผ้า พระบฏในคติธรรมเดิมสร้างขึ้นเพื่อประดับตกแต่งวัดใช้ภาพเขียนเป็นคติธรรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนภาพเขียนบนผ้าพระบฏ จึงเป็นภาพที่ถ่ายทอดเรื่องราวในพุทธศาสนา แสดงถึงพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ ทศชาติชาดก คำสอนคติธรรมของพระพุทธเจ้า

จากแนวความคิดและผลการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากผ้าพระบฏสมัยโบราณ และนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบจิตรกรรมไทยแบบประเพณี (Thai Traditional Painting) เพื่อเป็นการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า หรือ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ลงบนผืนผ้าพระบฏ ตลอดจนการบูรณาการองค์ความรู้ทางศิลปะด้านจิตรกรรมไทยแบบประเพณี ด้านเทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาวมะขามดินสอพอง และทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลว นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมความรู้ความสามารถให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี ทั้งทางด้านรูปแบบ วิธีการ และแนวความคิด ตั้งแต่กระบวนการสร้างสรรค์ ด้วยการใช้วัสดุ เทคนิค และวิธีการสร้างผ้าพระบฏ ซึ่งนับเป็นมรดกเชิงศิลปะบนผืนผ้าที่แสดงถึงคตินิยมจากความเชื่อและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาของบรรพบุรุษไทย และเป็นการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

มาตรา 64 ว่าด้วยรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระบฏ และงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบฏ เกี่ยวกับพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์

1.2.2 เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในรูปแบบ พระบฏ รูปเคารพพระพุทธรูปเจ้าตอ ยมกปาฏิหาริย์

1.2.3 เพื่อออกแบบและผลิตสื่อการสอนในการศึกษางานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบฏ บูรณาการกับการเรียนการสอนวิชาศิลปะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี จิตรกรรมผ้าพระบฏ ด้วยเทคนิควิธีการทำแบบโบราณ สามารถสะท้อนและแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสืบสานภูมิปัญญาเชิงช่างไทยได้

1.4 แนวความคิดของการวิจัย

ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระบฏ และรูปแบบของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเพื่อนำข้อมูลมารวบรวมในรูปแบบเล่มศิลปศึกษานิพนธ์ และสร้างสรรค์ผลงานที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ อีกทั้งยังมีขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถนำไปใช้เป็นสื่อการสอนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาได้

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของพระบรมฉายาลักษณ์เกี่ยวกับพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์
- 2) ศึกษาเทคนิคการสร้างงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี
- 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 ขอบเขตด้านรูปแบบ

สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี 2 มิติ

1.5.3 ขอบเขตด้านเทคนิค

สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาบเม็ดยะขามดินสอพองและทาขาวางมะเดื่อปิดทองคำเปลวตัดเส้นด้วยสีฝุ่น จำนวน 1 ชิ้น เรื่อง “พระบรมฉายาลักษณ์” รูปเคารพพระพุทธรูปในงานจิตรกรรมไทย ตอน ยมกปาฏิหาริย์ ขนาด 75 x 145 เซนติเมตร

1.5.4 ขอบเขตด้านสื่อการสอน

ออกแบบและผลิตสื่อการสอนCanva ประกอบการเรียนรู้ทางศิลปะเรื่อง “พระบรมฉายาลักษณ์” รูปเคารพพระพุทธรูปในงานจิตรกรรมไทย เทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาบเม็ดยะขามดินสอพองและทาขาวางมะเดื่อปิดทองคำเปลวตัดเส้นด้วยสีฝุ่น

1.5.5 ขอบเขตด้านการนำเสนอผลงาน

จัดแสดงนิทรรศการ ผลงาน จิตรกรรมผ้าพระบรมฉายาลักษณ์ ตอน ยมกปาฏิหาริย์ เอกสารศิลปศึกษานิพนธ์ และสื่อการสอน Canva

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระบรมฉายาลักษณ์ และงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบรมฉายาลักษณ์เกี่ยวกับพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์

1.6.2 ได้ผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยแบบประเพณี พระบรมฉายาลักษณ์ รูปเคารพพระพุทธรูปในงานจิตรกรรมไทย ตอน ยมกปาฏิหาริย์

1.6.3 ได้สื่อการสอนเทคนิคการสร้างผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบรมฉายาลักษณ์ สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปะในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 พระบฏ (Phar-bot) หมายถึง การเขียนงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีบนผืนผ้าพระบฏ รูปเคารพพระพุทธเจ้า ตอนยมกปาฏิหาริย์

1.7.2 รูปเคารพพระพุทธเจ้า (A Buddhist image) หมายถึง ภาพเขียนพระพุทธเจ้าที่สร้างขึ้นเพื่อเคารพสักการะ กราบไหว้บูชา

1.7.3 จิตรกรรมไทย (Thai Painting) หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยที่มีความประณีตและมีรูปแบบเฉพาะลักษณะประจำชาติไทย เขียนด้วยสีฝุ่นตามวิธีการของช่างเขียนไทยแต่โบราณ สำหรับงานวิจัยนี้เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีโดยใช้เทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาวเม็ดมะขามดินสอพองและทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลวตัดเส้นด้วยสีฝุ่น



บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและค้นคว้าทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งรายละเอียดตามลำดับขั้นตอนเรื่องที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ “พระบรม” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างสรรคงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ “พระบรม” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย

2.1.1 ความหมายของพระบรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายคำว่า พระบรม ไว้ว่า บรม หมายถึง ผ้าทอ ผืนผ้า พระบรม คือ ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้าเป็นต้น แขนงไว้เพื่อบูชา มีรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า บรม (อ่านว่า ปะ-ตะ) หมายถึง ผ้าทอ ผืนผ้า

วรรณิกา ณ สงขลา (2533) พระบรม คือ ผืนผ้าที่จิตรกรไทยโบราณเขียนภาพพระพุทธเจ้าไว้บูชาแทนรูปประติมากรรม พระบรมโบราณมักเขียนเป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนบนฐานดอกบัว มีอัครสาวกยืนพนมมือสองข้าง พระบรมรุ่นหลังอาจเขียนเป็นเรื่องพระพุทธประวัติเรื่องชาดก แบบเดียวกับจิตรกรรมฝาผนัง

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ (2533, อ้างใน วรรณิกา ณ สงขลา, 2533, น. 5) พระบรม คือภาพที่เขียนบนผ้า พระบรมแบบที่พบอยู่เสมอ คือภาพพระพุทธรูปยืนปางประทานพร มีอัครสาวกยืนประคองอัญชุลีอยู่เบื้องพระพักตร์

พงษ์พัฒน์ บุญอ้อม (2562) ภาพพระบรม คือ ภาพแสดงเรื่องราวในพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ โดยเขียนบรรยายลงผืนผ้าแล้วตามผ้าเข้ากับไม้ที่ขอบบนและขอบล่างของตัวจิตรกรรม หากมีขนาดย่อมก็มักทำกรอบจำหลักลวดลาย ปิดทองประดับกระจกบ้าง โดยเหตุที่รูปภาพแรกเริ่มนั้นเขียนลงบนผ้าคนจึงเรียกว่าผ้าพระบรม ทั้งนี้เนื่องจากคำว่า “บรม”(บด) มีความหมายว่าผ้านั่นเอง

ฐานันท์ เครือระยา (2563) พระบฏ คือผืนผ้าเขียนรูปพระพุทธรูปหรือเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูป เช่น พระพุทธรูปประวัติหรือชาดก

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปความหมายของพระบฏได้ว่า พระบฏ คือผืนผ้าที่มีภาพเขียนพระพุทธรูป หรือเรื่องราวในพระพุทธศาสนา ใช้แขวนเพื่อบูชาแทนพระพุทธรูป เป็นงานจิตรกรรมที่สะท้อนถึงความศรัทธาของชาวพุทธ

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของการสร้างพระบฏ

การเขียนภาพพระพุทธรูปลงบนผืนผ้าผืนนั้น เป็นคติที่มีมาแต่ดั้งเดิมในตำนานการเขียนภาพของอินเดีย คือ ตำนานพระพุทธรูป ได้เล่าถึงพระเจ้าอชาตศัตรู ทูลขอพระพุทธรูปจากพระพุทธรูปเพื่อสักการบูชาแทนพระพุทธรูป ซึ่งพระพุทธรูปโปรดให้พระพุทธรูปประทับอยู่บนผืนผ้าผืนหนึ่ง และมีการระบายพระพุทธรูปด้วยสี ต่างๆ (วรรณิกา ณ สงขลา, 2533)

การประดับภาพเขียนบนผืนผ้าตามอาคารศาสนสถานในอินเดียนั้นเป็นคตินิยมในพุทธศาสนาพุทธนิกาย ซึ่งได้แพร่ความนิยมนี้ไปยังดินแดนที่นับถือพุทธศาสนาพุทธนิกายด้วย เช่น จีน และญี่ปุ่น ในประเทศญี่ปุ่นมีหลักฐานของการเขียนภาพพระพุทธรูปบนผ้า ในสมัยอะสุกะหรือราชวงศ์สุริยวงศ์ที่ 12 เป็นภาพปักบนผ้าไหม ขนาด 154 x 207 เซนติเมตร เป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าศรีศากยมุนี ประทับยืนบนดอกบัว รายล้อมด้วยพระโอรสศรัทธา 7 พระองค์ ด้านหน้าเป็นพระสาวกและพุทธศาสนิกชน ด้านบนเป็นนางฟ้าประโคมดนตรีอยู่ข้างกลด ส่วนด้านล่างเป็น ภาพสิ่งทอหมอบสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา เป็นลักษณะที่ได้รับการถ่ายทอดจากอินเดียให้แก่จีนในสมัยราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถัง ซึ่งจีนก็ได้ส่งอิทธิพลนี้ต่อไปยังญี่ปุ่นในสมัยอะสุกะ ลักษณะฝีมือช่างในภาพปักไหมดังกล่าวเข้าใจว่า เป็นฝีมือของช่างชาวจีนในสมัยราชวงศ์ถัง (มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, 2532)

ในประเทศไทยมีหลักฐานกล่าวถึงการสร้างพระบฏครั้งแรกในสมัยสุโขทัย ในศิลาจารึกหลักที่ 106 (จารึกวัดช้างล้อม) เรียกว่า จารึกพนมไสดำ ระบุปีพุทธศักราช 1427 กล่าวถึงประวัติของพนมไสดำสามีของ แม่ยมเทศผู้ใกล้ชิดพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิ) ได้กระทำกุศลด้วยถาวรวัตถุต่างๆ ไว้ในพระพุทธศาสนา เป็นอันมาก และ “แล้วจึงมาตั้งกระทำ หอพระปิฎกธรรมสังวร ใจบูชาพระอภิธรรม กับด้วยพระบฏจินมาไว้ ได้ปลูกทั้งพระศรีมหาโพธิ อันเป็นจอมบุญจอมศรียอ... พระบฏอันหนึ่ง ด้วยสูงได้ 14 คอก กระทำให้บุญไปแก่สมเด็จพระมหาธรรมราชา กระทำพระหินอันหนึ่ง ให้บุญไปแก่มหาเทวี...”

จากข้อความในศิลาจารึกทำให้ทราบว่า พระบฏในคดีเดิมนั้นมีขนาดใหญ่ และสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นบุญกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ ในศิลาจารึกยังได้กล่าวถึง “พระบฏจิน” ซึ่งน่าจะเป็นพระบฏที่เขียนขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาพุทธนิกายตามความนิยมของจีน หรือเป็นหลักฐานแสดงว่า

การเขียนภาพบนผ้าที่เรียกว่าผ้าพระบต จีนนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2513, น. 127)

ในสมัยอยุธยาเมื่อเอกสารกล่าวพระบฏในตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) ได้กล่าวถึง “.. ครั้งนั้น ยังมีชาวอริยพงษ์ อยู่เมืองหงสาวดีกับคน 100 หญิง พาพระบตไปถวายพระบาทในเมืองลงกา ต้องลมร้ายสำเภาแตกซัดขึ้นที่ปากพนัง พระบตขึ้นที่ปากพนัง ชาวปากน้ำพาขึ้นมาถวาย ส่งให้เอาพระบตทางไว้ที่ท้องพระโรง แลชาวอนทพงษ์กับคน 10 คนซัดขึ้นปากพูนเดินตาม ริมชล มาถึงปากน้ำ พระญาน้อยชาวปากน้ำพาตัวมาเฝ้า ผนวเห็นพระบต ผนวก็ร้องให้พระญา ก็ถามผนวๆ ก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น แลพระญาก็ให้แต่งสำเภาให้ผนวไปเมืองหงสาวดี...” (กรมศิลปากร, 2517)

จากหลักฐานเอกสารดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การสร้างพระบฏ เป็นคตินิยมในประเทศไทยมาช้านาน และมีมาอย่างต่อเนื่อง และนอกจากนี้ ได้มีการค้นพบพระบฏซึ่งน่าจะมียุ่เก่าแก่ที่สุด ภายในกรุพระเจดีย์วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระบฏภาพพระพุทธเจ้าลีลา และพระอัครสาวกซ้าย-ขวา เขียนด้วยสีฝุ่นบนผืนผ้า ปิดทองคำเปลว ขนาดยาว 3.40 เมตร และกว้าง 180 เมตร ม้วนกลมใส่ในหม้อดินก่อนที่บรรจุลงในกรุ สภาพของพระบฏเมื่อแรกพบนั้น ชำรุดมีรอยขาดผากกลาง ซึ่งเป็นลักษณะการชำรุดที่มีมาก่อนจะนำไปบรรจุในหม้อดิน จึงสันนิษฐานว่า พระบฏนี้ มีอายุก่อนการสร้างพระเจดีย์ หรือก่อนพุทธศตวรรษที่ 22 (วรรณิภา ณ สงขลา, 2533)

2.1.3 ความมุ่งหมายในการสร้างพระบฏ

การสร้างพระบฏในคติดั้งเดิม เป็นการประดับหรือแขวนห้อยภายในศาสนสถาน เพื่อประโยชน์ของการตกแต่งและสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวในพระพุทธศาสนา จึงเป็นคตินิยมของพุทธศาสนิกชนในระยะเวลาต่อมาที่ต้องการสืบทอดพระศาสนา และอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ และที่สำคัญเพื่อเป็นอานิสงส์แก่ตนเอง และบุคคลในครอบครัว ความมุ่งหมายในการสร้างพระบฏในระยะหลังๆ นั้นเปลี่ยนไป นอกจากจะทำถวายวัดเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลแล้ว ยังมีไว้เพื่อบูชาสักการะภายในบ้าน เมื่อความต้องการมีมาก พระบฏ จึงเริ่มกลายเป็นงานพุทธศิลป์เชิงพาณิชย์ เนื่องจากมีการซื้อขาย ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้พระบฏเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบ วัสดุ และเรื่องราวที่เขียน ที่ขึ้นอยู่กับความนิยมและความต้องการของตลาด ตั้งแต่พุทธศักราช 2541 เป็นต้นมา การทำพระบฏเปลี่ยนแปลงไปมาจากเดิมที่เขียนภาพลงบนผืนผ้า เปลี่ยนเป็นการเขียนแล้วพิมพ์ลงบนกระดาษขนาดเล็กแต่ก็ยังเรียกว่าพระบฏอยู่เช่นเดิม (น. ณ ปากน้ำ, 2524)

2.1.4 รูปแบบของพระบฏ

รูปแบบพระบฏ พระบฏที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมนำมาจัดแสดงในนิทรรศการพิเศษมีจำนวนกว่า 100 ชิ้น มีรูปแบบที่สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) แบบที่หนึ่ง เป็นผืนผ้าขนาดยาว เขียนภาพลงเต็มทั้งผืน เป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืน หรือ ภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนพร้อมด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา



ภาพที่ 1 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธเจ้าประทับยืน
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ “พระบฏ” กรมศิลปากร, 2545

2) แบบที่สอง เป็นผืนผ้าขนาดยาว แบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาพพระพุทธเจ้าประทับยืน หรือพระพุทธเจ้าประทับยืนภายในซุ้ม พร้อมด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ด้านล่างหรือบางที่เขียนไว้ด้านบน เป็นภาพเล่าเรื่องในพระพุทธประวัติ หรือ พระมาลัย หรือทศชาติ



ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธเจ้าประทับยืนภายในซุ้ม และพระอัครสาวกซ้าย - ขวา
ตอนล่างเขียนพุทธประวัติ
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ “พระบฏ” กรมศิลปากร, 2545

3) แบบที่สาม เป็นผืนผ้าขนาดยาว แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ตรงกลางเป็นภาพ พระพุทธเจ้าประทับยืนพร้อมด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ช่วงบนและช่วงล่างเป็นภาพเล่าเรื่องในพระพุทธประวัติ พระมาลัย หรือทศชาติ หรือภาพเล่าเรื่องอื่นๆ โดยที่ช่วงบนนั้น นิยมภาพเกี่ยวกับสวรรค์ ดาวดึงส์ เช่น พระพุทธประวัติตอนเสด็จโปรดพุทธมารดา หรือ พระมาลัยไปนมัสการพระจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์



ภาพที่ 3 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระภู พระพุทธประวัติ ตอนเสด็จโปรดพุทธมารดาและตอนเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ “พระภู” กรมศิลปากร, 2545

4) แบบที่สี่ เป็นผืนผ้าขนาดยาว เขียนภาพเล่าเรื่องพระพุทธประวัติ พระมาลัย ทศชาติชาดก เวสสันดรชาดกรอยพระพุทธบาท ฯลฯ เต็มทั้งผืน



ภาพที่ 4 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ พระพุทธบาท 4 รอย มีลายมงคล 108 ประการ
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ “พระบฏ” กรมศิลปากร, 2545

5) แบบที่ห้า เป็นผืนผ้าขนาด 50x70 เซนติเมตร หรือ 50x50 เซนติเมตรโดยประมาณ เขียนภาพเล่าเรื่องเป็นตอนๆ เช่น พระพุทธประวัติ ตอนพระอินทร์ตีพิณสามสาย ภูริทัตตชาดก แต่ส่วนใหญ่เขียนเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ในแต่ละตอนหรือกัณฑ์ จบลงในแต่ละผืน มีทั้งหมด 13 ผืน เรียกว่า ผ้าพระเวส (กรมศิลปากร, 2545)



ภาพที่ 5 แสดงภาพจิตรกรรมผ้าพระบฏ เวสสันดรชาดก กัณฑ์ทศกันท์
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ “พระบฏ” กรมศิลปากร, 2545

2.1.5 เนื้อหาของภาพพระบฏ ตอน ยมกปาฏิหาริย์

พระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ประทับ ณ เวฬุวันมหาวิหาร ครั้นนั้นมีเศรษฐีผู้หนึ่งได้ ปุ่มไม้จันทร์แดงอันมีสีสุกสดเป็นของวิเศษหาความีได้ ก็ให้กลึงด้วยกมรเป็นรูปบาตร แล้วแขวนไว้ปลาย ไม้ไผ่สูง 30 ศอก ประกาศให้แก่ผู้เป็นอรหันต์ที่สามารถเหาะปลดเอาไปได้ ขณะนั้น บุรณกัศสปครูของ พวกเดียรถีย์ก็ทำอุบาย จะเหาะขึ้นเอาบาตรแต่ไม่ได้ จนถึงวันที่พระโมคคัลลานะและพระปิณโฑลภาร ทวาชเถระ เสด็จมาเห็นครูทั้ง ๖ ของพวกเดียรถีย์ ต่างก็อวดอ้างความเป็นพระอรหันต์ แต่ไม่อาจนำ บาตรลงมาได้พระโมคคัลลานะก็อนุญาตให้พระปิณโฑลภารทวาชเถระให้กระทำอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหาะไปเอาบาตรลงมาได้พระพุทธเจ้าทรงทราบก็โปรดให้ทำลายบาตรลงเป็นจุณ แจกให้พระสงฆ์ ทั้งหลายนำไปบดทำเป็นโอสถ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสาวกกระทำปาฏิหาริย์ เหล่าเดียรถีย์จึง ประกาศจะทำปาฏิหาริย์แข่ง กับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจะทรงกระทำ ยมกปาฏิหาริย์ตามพระพุทธ

ประเพณี และมีพระพุทธรูปที่แต่พระเจ้าอชาตศัตรูว่า จะทรงกระทำปาฏิหาริย์ในวันอาสาฬหปุณณมี เพ็ญเดือน ๘ เหล่าเดียรถีย์ก็สร้างมณฑปขึ้นจะกระทำปาฏิหาริย์ที่มณฑปนั้นเมื่อพวกเดียรถีย์รู้ว่า พระพุทธเจ้าจะทรงกระทำปาฏิหาริย์ ณ ไม้มะม่วงก็พากันทำลายต้นมะม่วงลงทั้งสิ้น ครั้นนั้นมีนาย อุทยานชื่อคณทบุรุษได้เก็บผลมะม่วงมาถวายพระพุทธเจ้า ๑ ผล พระพุทธเจ้าเสวยผลมะม่วงแล้วก็ให้ เมล็ดแก่คณทบุรุษ และมีพระพุทธรูปให้เพาะเมล็ดนั้นลง ณ ที่นั้น เมล็ดมะม่วงนั้นก็เจริญขึ้นเป็นต้น มะม่วงใหญ่มีกิ่งก้านและผลอันสมบูรณ์ จึงได้ชื่อว่าคณทามพฤกษ์ ขณะนั้นพระอินทร์ก็เสด็จลงมาให้ วาตวลาหกเทพบุตรบันดาลพายุลลายมณฑปแห่งพวกเดียรถีย์ บุรณกัศสปะจึงเอาเชือกผูกปากหม้อ ข้าวยาคุแล้วผูกคอตนเองแล้วกระโดดลงในแม่น้ำสินธุชีวิต แล้วไปเกิดในอเวจีมหานรก ครั้นนั้นมีนาง ขรณียุบาสิกาผู้เป็นมารดาของพระนันทะขอกระทำปาฏิหาริย์ฉลองพระพุทธองค์โดยจะบันดาลให้ ปฐพีเป็นมหาสมุทรแล้วดาลงไปผุดขึ้นท่ามกลางจักรวาลและทิศทั้ง ผู้คนได้ฟังพากันสรรเสริญว่า เพียงแต่อิทธิฤทธิ์ของอุบาสิกายังมีอำนาจถึงเพียงนี้ แล้วของพระพุทธเจ้าจะยิ่งใหญ่มหัศจรรย์ถึง เพียงใด แต่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตให้อุบาสิกาทำปาฏิหาริย์ ยังมีจุลอนาถบิดนทิกคบหบดีผู้เป็น พระอนาคามีบุคคล และจิสสามเณรอายุ ๗ ขวบได้บรรลุพระอรหันต์ จุนทสามเณรอายุ ๗ ขวบเป็น พระชีนาสพพระอุปควรณาเถรี พระโมคคัลลานะพระอสีติมหาสาวก ก็มาขออาสาทำปาฏิหาริย์ฉลอง พระคุณโดยลำดับ แต่ก็มิได้ทรงอนุญาตเช่นกันพระพุทธเจ้าทรงตั้งพระทัยจะทรงกระทำปาฏิหาริย์ ด้วยพระองค์เอง เพื่อจะทรงทรมานพวกเดียรถีย์ให้พ่ายแพ้พระพุทธานุภาพ จึงทรงแสดงวิทูรนา อิทธิปาฏิหาริย์โดยอเนกประการ แล้วทรงกระทำมกปาฏิหาริย์ ณ ต้นมะม่วงคณทามพฤกษ์นั้น โดย ทรงแสดงพระองค์ในพระอริยาบทต่างๆอย่างละคู่ก็เป็นอเนกมหัศจรรย์ แล้วสถิตบนพระรัตนอาสน์ บนยอดคณทามพฤกษ์ ทรงพิจารณา ซึ่งอาสนยานุสยญาณแห่งเทพมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ด้วยพระ สัพพัญญุตญาณ แล้วประทานพระธรรมเทศนาให้ผู้สดับพระธรรมเหล่านั้นบรรลุมรรคผลถึง ๘๔ โกฏิ เป็นประมาณ เหล่าเดียรถีย์ก็หลบหนีไปทั้งสิ้น (วรรณิกา ณ สงขลา, 2537, น.153)



ภาพที่ 6 แสดงภาพจิตรกรรมตอน ยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์
ที่มา : ข้อมูลจากเว็บไซต์ <https://shorturl.asia/7QbDI> สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2567



ภาพที่ 7 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนที่ 1
ซึ่งเป็นส่วนด้านบนซ้ายของภาพ
ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม, 2565



ภาพที่ 8 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนด้านล่างขวาของภาพ

ข้อมูลจากหนังสือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม, 2565

หมายเหตุ : การแบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วนเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถถ่ายภาพจากหนังสือเป็น 1 ภาพที่สมบูรณ์จึงขออนุญาตถ่ายภาพภาพออกเป็น 2 ส่วน



ภาพที่ 9 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนด้านบนของภาพ

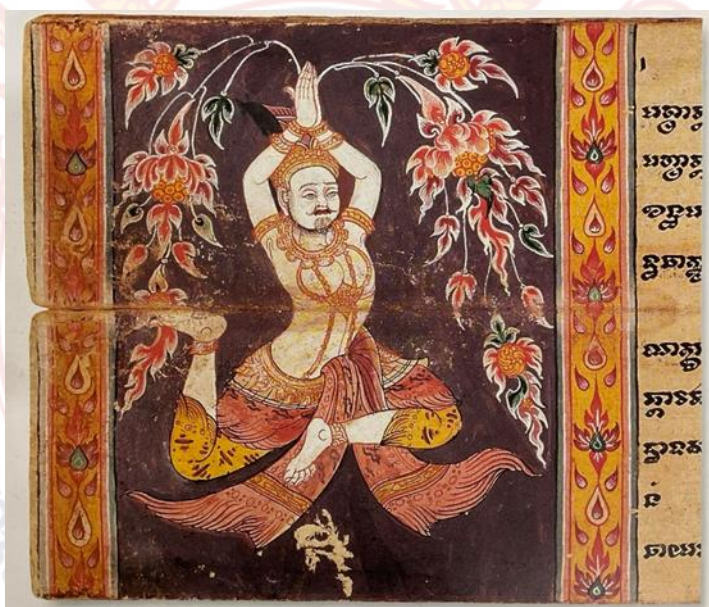
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2567



ภาพที่ 10 แสดงภาพจิตรกรรมตอนยมกปาฏิหาริย์ ภายในพระอุโบสถวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนด้านล่างของภาพ

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2567

หมายเหตุ : การแบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วนเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถที่จะบันทึกภาพเต็มได้ภายในครั้งเดียวจึงขออนุญาตแบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วน



ภาพที่ 11 แสดงภาพทางด้านซ้ายจิตรกรรมบนสมุดข่อยวัดหัวกระบือ วิทยารทเทิดมือทั้งสองขึ้นเหนือศีรษะแบบ “อุตตมางคศิโรตม์”

ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ สมุดข่อย, 2542



ภาพที่ 12 แสดงภาพทางด้านขวาจิตรกรรมบนสมุดข่อยวัดหัวกระบือ วิทยากรเทิดมือทั้งสองขึ้นเหนือศีรษะแบบ “อุตตมางคศิโรตม์”

ที่มา : ข้อมูลจากหนังสือ สมุดข่อย, 2542

ทั้งสองภาพนี้แสดงถึงวิทยากรประนมมือถือช่อดอกไม้บูชาพุทธคุณ เพื่อช่อดอกไม้ที่อ่อนนุ่มลงมาให้ความรู้สึกถึงศรัทธาอันบริสุทธิ์

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างสรรคงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

2.2.1 ความหมายของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

สมชาติ มณีโชติ (2529) ได้ให้ความหมายของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีไว้ว่า เป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงาม แสดงความรู้สึกชีวิตจิตใจและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยนละมุนละไม สร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนได้ลักษณะประจำชาติมีลักษณะและรูปแบบเป็นพิเศษ นิยมเขียนบนผาผนังภายในอาคารที่เนื่องในพุทธศาสนาและอาคารที่เนื่องด้วยบุคคลชั้นสูง คือ พระอุโบสถ วิหารพระที่นั่ง บนแผ่นผ้า (ภาพพระบรม) บนกระดาน (สมุดไทย) โดยเขียนด้วยสีฝุ่น ตามวิธีการของช่างเขียนไทยแต่โบราณ นิยมเขียนเรื่องเกี่ยวกับเรื่องอดีตพุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิวรรณคดีและชีวิตไทย ส่วนใหญ่นิยมเขียนประดับผนังพระอุโบสถ วิหาร

วรรณภา ฦ สงขลา (2533) ได้ให้ความหมายของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีไว้ว่า เป็นการถ่ายทอดอีกรูปแบบหนึ่งของงานศิลปะ ที่มีความประณีต มีลักษณะรูปแบบและโครงเรื่องเป็นลักษณะแบบอย่างของไทย สร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนเป็นลักษณะประจำชาติที่มีลักษณะ

และรูปแบบพิเศษ ถึงแม้ว่าในระยะแรกจะมีอิทธิพลทางรูปแบบของชาติอื่นอยู่ แต่ยังสามารถดัดแปลง คลี่คลาย ลดทอน หรือเพิ่มเติม จนสามารถแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองได้อย่างงดงาม มีวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบ และวิธีการตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะ สาระของเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องอดีตพุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทย

เนื่ออ่อน ขรัวทองเขียว (2556) ได้ให้ความหมายของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีไว้ว่า คือการวาดภาพพระบารมี สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของช่างไทยโบราณที่มีการคิดค้นวัสดุ เทคนิค รูปแบบ ฯลฯ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เป็นที่ยอมรับ และสืบทอดจนกลายเป็นประเพณี

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลความหมายของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี สรุปได้ดังนี้ จิตรกรรมไทยแบบประเพณี คือการวาดภาพที่มีลักษณะรูปแบบ การใช้วัสดุ เทคนิค และวิธีการเป็นลักษณะแบบอย่างของไทย จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นที่ยอมรับ และสืบทอดจนกลายเป็นประเพณี มีความประณีตสวยงาม นิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคารทางพุทธศาสนา เกี่ยวกับเรื่องอดีตพุทธ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทย

2.2.2 ลักษณะของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของกรมศิลปากร มีการแบ่งลักษณะที่สำคัญดังนี้

1) จิตรกรรมส่วนใหญ่เขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาว (Tempera Technique) ซึ่งไม่ว่าจะเขียนบนฝาผนังปูนหรือบนผ้า ไม้ กระดาษ ฯลฯ ย่อมต้องมีการเตรียมพื้นและรองพื้นไว้เป็นอย่างดี การเขียนภาพไทยแบบประเพณี ซึ่งเป็นภาพละเอียดประณีต โดยเทคนิคใช้สีฝุ่นผสมกาวนี้ เป็นงานที่จะเขียนช้าหรือเร็วได้ตามสบาย ไม่เร่งร้อนอย่างการเขียนด้วยเทคนิคการสีปูนเปียก ซึ่งต้องเขียนแข่งกับเวลาและต้องให้เสร็จทันก่อนปูนแห้ง ดังนั้นจิตรกรรมไทยจึงมีลักษณะประณีตละเอียดอ่อนมาก ซึ่งตรงกับรสนิยมและอุปนิสัยของคนไทย ที่อ่อนโยนมีคุณธรรมและอุดมคติอันสูงส่ง เป็นลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะที่ปรากฏอยู่ในจิตรกรรมไทยประเพณี

2) จิตรกรรมเขียนขึ้นจากความคิดและมโนภาพ (Idealistic Art) ซึ่งแตกต่างจากศิลปะทางคติเหมือนจริง (Realistic Art) การเขียนภาพตามความคิด หมายความว่าเขียนจากมโนภาพ ซึ่งเป็นนามธรรมเช่น การเขียนภาพเทพให้มีรูปเป็นทิพย์ คือ เทวดามีรูปร่างได้สัดส่วนอย่างสมบูรณ์ มีวงพักตร์และมีรูปร่างงดงาม กล้ามเนื้อไม่ขึ้นเป็นสันหรือเป็นกลุ่มก้อน แต่มีทรวดทรงอันอ่อน ละมุนละไมด้วยเส้นโค้งที่ประสานกันอย่างอ่อนหวาน เพราะเป็นที่เข้าใจกันว่าเทวดามีกายทิพย์ ไม่มีกิเลส อันจะ

ทำให้เกิดมีอารมณ์ ดีร้าย ต่างๆ อย่างคนธรรมดา วงพัทธ์ของเทวดาจึงเป็นวงพัทธ์ที่อ้อมเอิบเป็นสุข สงบและงดงามอยู่เสมอ

3) จิตรกรรมที่ดำเนินวิธีการเขียนเป็นรูปแบบราบ ไม่มีปริมาตร ไม่เป็นภาพมีระยะใกล้ ไกลและลึก ทั้งนี้เพราะจิตรกรผู้นั้นต้องการให้เห็นภาพได้ตลอดทั่วทั้งผนัง จึงต้องดำเนินวิธีเขียนตาม ลักษณะแบนราบของผนังด้วย เพื่อให้ดูเหมือนภาพเด่นชัดเสมอกันตลอดทั้งผนัง ทั้งรูปแบบ ขนาด และรายละเอียด โดยไม่จำกัดว่าภาพนั้นจะอยู่ส่วนใดของพื้นที่จิตรกรรมนั้น ไม่ทำเป็นภาพที่มีวรรณะ สีตามบรรยากาศ ซึ่งจะเกิดลักษณะลึกละเป็นภาพลวงตาทั้งที่ฝาผนังแบนราบ

4) จิตรกรรมที่แสดงเรื่องเกี่ยวกับเทพและกษัตริย์ ซึ่งเป็นภาพตามความคตินิยมมาตั้งแต่อดีตเป็นความศรัทธาและเทิดทูนบูชาพระมหากษัตริย์ให้ทรงเป็นดังเทพ

5) ตัวภาพมีขนาดเล็ก ไม่นิยมแสดงความรู้สึกทางใบหน้า แต่สื่อความหมาย แสดง พฤติกรรม ต่างๆ ด้วยกริยา อาการ และอิริยาบถต่าง ๆ จิตรกรรมไทยประเพณี มีลักษณะพิเศษ ตัวภาพมีขนาดเล็ก โดยเฉพาะภาพสถาปัตยกรรมจะมีลักษณะเพียงสื่อความหมายถึงอาคารนั้น ๆ มิได้แสดงสัดส่วนให้สัมพันธ์กับภาพบุคคลในอาคารนั้นแต่เน้นความงดงามเป็นสำคัญ

6) รูปแบบของตัวภาพมีลักษณะคล้ายกัน เช่น ภาพเทพ กษัตริย์ เจ้านาย ข้าราชการ บุคคลสามัญ อนุษย์ สัตว์หิมพานต์ เปรต สัตว์นรก ฯลฯ ตัวภาพเหล่านี้มีรูปแบบเป็นแม่แบบที่มีลักษณะเฉพาะเป็นพิเศษ และนิยมเขียนตามแบบกันสืบมา รูปแบบนี้มีความหมาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตัวภาพนั้น ๆ และทำให้เข้าใจเรื่องของจิตรกรรมนั้นด้วย รูปแบบดังกล่าวนี้ อาจคัดจากแบบจริง ในธรรมชาติหรือสร้างสรรค์จากจินตนาการ เพื่อการพรรณนาความหมายนั้นให้เกิดความเข้าใจได้อย่างสมบูรณ์

7) ภาพที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมทั้งคติธรรมในพระพุทธศาสนาให้ปรากฏเป็นภาพเขียนที่สื่อความหมายที่เป็นนามธรรม

8) ภาพแสดงกาลเวลาด้วยกริยาของตัวภาพ โดยไม่ใช้แสงเงาหรือความมืดสว่าง เช่น ภาพบุคคลนอน หมายถึง เวลากลางคืน เป็นต้น

9) จิตรกรรมไทยประเพณี นิยมการแบ่งพื้นที่ฝาผนังโดยการใช้ลายเส้นลวด เส้นสีนเทา เส้นฮ่อเส้นแผง หรือแม้การใช้ภาพลำนน้ำ ภูเขา ต้นไม้ หรือ ถนน กำแพง ฯลฯ เป็นเส้นแบ่งภาพ เพื่อการจัดองค์ประกอบภาพเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เรียงลำดับกันบนพื้นผนังอันกว้างใหญ่ ให้เรียงเรื่องต่อเนื่องกันอย่างลงตัว และมีช่องไฟพองาม

10) ลักษณะของอาคาร บ้านเรือน หรือสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นั้น เขียนขึ้นประกอบกับตัวภาพให้เข้าใจเรื่องของภาพได้ มิได้เขียนเข้ามาตราส่วนให้สัมพันธ์กับตัวภาพบุคคล ภาพสถาปัตยกรรมจึงมัก มีขนาดเล็กเพียงพอดีกับการคลุมหรือล้อมภาพบุคคลเท่านั้น

2.2.3 การสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยแบบประเพณี

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของกรมศิลปากร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การร่างภาพ การร่างภาพจะต้องพิจารณาเรื่องและกำหนดภาพแสดงเนื้อหาของเรื่องให้ลงตัวพอดีกับพื้นที่ที่จะเขียน แล้วจึงจัดองค์ประกอบของภาพแต่ละกลุ่มให้มีจังหวะและความเคลื่อนไหวที่ดูแล้วเห็นภาพงดงาม และเข้าใจความหมายของภาพได้ง่าย เมื่อกำหนดเค้าโครงภาพได้เหมาะสมดีแล้ว ช่างจะร่างลงบนกระดาษข่อยพอสังเขปแล้วจะขยายภาพร่างให้ใหญ่ขึ้น ทดลองใช้สีจิตรกรรมที่ร่างไว้นั้น และแก้ไขจนจัดสีได้พอดี แล้วจึงขยายภาพนั้นร่างลงบนผนังโดยใช้ดินสอตะกั่วหรือใช้ฟูกัน การร่างภาพนี้จะเป็นที่ไว้สำหรับภาพที่มีรายละเอียดมากกว่าไว้ เช่น ภาพเทวดา กษัตริย์ นางกษัตริย์ ปราสาท ราชรถ บัลลังก์ ฯลฯ เพราะภาพเหล่านี้ช่างบางคนอาจมีแม่แบบไว้ หรือเขียนภาพเหล่านี้ลงบนกระดาษก่อนด้วยขนาดเท่าจริง แก้ไขให้ได้ลักษณะ สัดส่วนตามความต้องการ แล้วนำไปทาบบนฝาผนังเห็นเหมาะสมดีแล้ว จึงปรุตามลายเส้นของภาพแล้วนำไปวางที่ผนังบริเวณที่จะเขียนภาพนั้น ตบฝุ่นโดยใช้ฟูกันไม้ห่อลูกประคบตบลงตามรอยปรุการใช้อธิบายนี้จะทำให้การเขียนภาพที่มีรายละเอียด หรือเขียนยากนั้นไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน แต่หาก ช่างมีความชำนาญ จะไม่ใช้ภาพปรุเป็นแบบ แต่จะร่างภาพเหล่านั้นเอง ซึ่งต้องเป็นช่างเขียนที่มีความสามารถในขั้นสูง จึงจะเขียนได้งดงามและลงตัวพอดี

2) การเขียนภาพ

การเขียนภาพกษัตริย์และเทวดา

มีแบบฉบับที่เขียนเหมือนกัน คือ กษัตริย์มีลักษณะรูปร่างสมบูรณ์ งามสง่า สุขภาพ มีบารมีเป็นลักษณะมหาบุรุษซึ่งควรเคารพบูชา ภาพกษัตริย์จะมีเครื่องทรง ตั้งแต่พระเศียรจรดพระบาท ช่างจะเขียนประดิษฐ์อย่างประณีตงดงามมาก นอกจากเครื่องทรงแล้วจะมีเครื่องสูงและบริวารแวดล้อมประกอบให้องค์กษัตริย์เด่นเป็นสง่ายิ่งขึ้น สำหรับแบบของพระอิริยาบถที่เป็นแบบประเพณีนิยมว่างดงามเป็นพิเศษคือท่าลีลา ท่าแผงผยอง และท่าประนมหัตถ์ ส่วนภาพบุคคลอื่น ๆ ถ้าเป็นเจ้านายชั้นเดียวกัน ก็มักจะเป็นแบบคล้ายกัน และมีลักษณะลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ จนถึงพวกไพร่พลก็ลดความงามลงบ้าง เครื่องประดับก็น้อยลง ส่วนภาพภาพหรือตัวประกอบขึ้นบุคคลชาวบ้านธรรมดาเขียนให้เห็นลักษณะแบบชาวบ้านในยุคนั้น ๆ

การเขียนภาพนางกษัตริย์

การเขียนภาพนางกษัตริย์ เทวี และอัปสรต่างๆ เขียนตามอุดมคติเช่นเดียวกับการเขียนภาพกษัตริย์ คือมีแบบแผนกำหนดไว้ นางกษัตริย์จะมีลักษณะงดงาม อ่อนช้อย นุ่มนวล การเขียนภาพตัวนางนิยมเขียนท่าลีลา และท่านั่งพับเพียบเท้าไขว้ เป็นอริยาบถหนึ่งซึ่งงดงามอันเป็นลักษณะของเบญจกัลยาณีเป็นภาพที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของกุลสตรีไทย การเขียนภาพนางกษัตริย์ จะ

เขียนคล้ายภาพกษัตริย์คือมีเครื่องทรง เครื่องสูง และบริวาร ประกอบให้ภาพเด่นงดงามยิ่งขึ้นอีก ภาพสตรีรอง ๆ ลงไปก็เช่นเดียวกับภาพบุรุษคือ การแต่งกายและเครื่องประดับจะลดหลั่นลงไปตามลำดับ จนถึงสตรีสามัญก็จะมีลักษณะเป็นชาวบ้าน มีลักษณะท่าทางและการแต่งกายตามแบบที่นิยมกันในยุคนั้น

การเขียนภาพสถาปัตยกรรม

การเขียนภาพสถาปัตยกรรม ในจิตรกรรมมักพบรูปแบบของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น ปราสาท ป้อม ประตู บ้าน เรือน วัด ฯลฯ มีแบบต่าง ๆ หลายแบบน่าศึกษามาก การเน้นมักใช้วิธีปิดทองตัดเส้นให้ภาพเด่น สวยงามขึ้น การเขียนภาพสถาปัตยกรรมในจิตรกรรมไทย มีแบบแผนที่เป็นลักษณะพิเศษ คือ เขียนเป็นภาพแบนราบ แต่เห็นความลึกโดยจินตนาการ เช่น เขียนภาพซุ้มคูหา หน้ามุข หรือหน้าต่าง เป็นต้นและการเขียนภาพปราสาทมีขนาดเล็กเพียงคลุมภาพกษัตริย์ที่ประทับอยู่หน้าปราสาทได้พอดีไม่ขัดตาทำให้ต้องค้ประกอบภาพที่แน่น โดยไม่เสียช่องไฟของพื้นที่บนฝาผนัง แต่ให้ความรู้สึกว่าปราสาทนั้น สูงใหญ่ สง่างาม มีสัดส่วนที่เป็นความงามเพียบพร้อมทั้งในตัวเอง และองค์ประกอบที่แสดงความรู้สึกของสุนรียภาพใน อุดมคติของคนไทย แม้ปราสาทจะเสมอองค์กษัตริย์แต่ไม่ขัดตา และมีความวิจิตรประณีต ซึ่งสัมพันธ์กับตัวภาพกษัตริย์ องค์ประกอบทางอุดมคติอย่างราบรื่น

การเขียนภาพต้นไม้

การเขียนภาพต้นไม้ เทคนิคการเขียนต้นไม้มีหลายแบบ ทั้งที่เขียนให้ดูรู้ว่าเป็นต้นอะไร และเขียนเพียงให้เห็นเป็นต้นไม้ทั่ว ๆ การระบายสีพื้นพุ่มไม้ แล้วตัดเส้นเป็นใบเป็นช่อ โดยใช้พู่กัน การขีดโดยใช้พู่กันมัดรวมกันเป็นกลุ่มและขีดเป็นเส้นเรียวแหลมแบบใบไม้ ใบหญ้า การจิ้ม (แตะ) ใช้ รากลำเจียกหรือเปลือกกระดังจุ่มสีแตะ ให้เกิดกลุ่มสีเป็นพุ่มไม้ ใบฝอยหรือแตะให้รู้สึกเป็นภาพต้นไม้ในระยะใกล้หรือไกลตาได้ทั้งที่เป็นภาพแบนราบ

การเขียนภาพลำน้ำ

นิยมเขียนภาพลำน้ำเป็นคลื่นเล็กๆ ซับซ้อนกันเป็นระลอกตลอดลำน้ำ อันกว้างใหญ่ ในคลื่นแต่ละลูกจะมีเส้นริ้วของระลอกคลื่นซ้อนเป็นเส้นขนานกัน เป็นริ้วถี่ ๆ ทุกคลื่นคล้ายกับผิวน้ำที่ต้องลมพัดเป็นระลอกกระยิบระยับ ในระหว่างเกลียวคลื่นมักมีภาพสัตว์น้ำต่าง ๆ เป็น คู่ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพสัตว์หิมพานต์

การเขียนภูเขา ภาพภูเขามีลักษณะคล้ายเขมอ หรือโขดหิน หรือ เขาไม้แบบจีน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พงษ์พัฒน์ บุญอุ้ม (2562) ได้กล่าวถึงการศึกษาคตินิยมการทำผ้าพระบฏในเมืองไทย ปรากฏหลักฐานแต่ครั้งกรุงสุโขทัย มีกล่าวในจารึกกล่าวถึงการสร้างพระบฏจินฉวายตามพระอาราม ผ้าพระบฏที่มีอายุเก่าแก่ยังคงปรากฏหลักฐานมาถึงยุคปัจจุบันคือ พระบฏรูปพระพุทธเจ้าเสด็จจาก ดาวดึงส์ วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ราวพุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยอยุธยาและ ต่อมาใน สมัยรัตนโกสินทร์ ความนิยมในการสร้างพระบฏยังคงมีอยู่หากแต่ปรับเปลี่ยนการนำเสนอซึ่งในอดีต นิยมเขียนเพียงรูปพระพุทธเจ้าและสาวก ให้เด่นด้วยขนาดใหญ่แต่ยุคหลังนิยมนำเรื่องราว เช่นทศ ชาติ พระเจ้าห้าพระองค์อรุณวงศ์วัตร พระพุทธบาท เป็นต้น มาเขียนไว้ด้านล่างพระประธานในอดีต ความนิยมในการสร้างพระบฏ ถือเป็นบุญกุศลเพื่อสืบพระศาสนาอย่างหนึ่งคือเพื่อเป็นการให้ความรู้ ตามยุคสมัยนั้น ปัจจุบันความนิยมในการเขียนภาพพระบฏลดน้อยลงคงเหลือการพิมพ์รูป พระพุทธเจ้าหรือชาดกต่าง ๆ ที่คนยุคหลังนิยมซื้อไปถวาย แล้วแขวนตามศาลาการเปรียญ ส่วนการ เขียน จิตรกรรมแบบพระบฏได้เสื่อมความนิยมจนไม่พบการสร้างเพิ่มเติม

ลักษณะ บุญเรือง (2564) ได้กล่าวถึงการศึกษาพระบฏจากวัดคูหา อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า รูปแบบของการสร้างงานพระบฏที่วัดคูหา สามารถแบ่ง ออกได้เป็น 2 รูปแบบ และ 2 อายุสมัย คือ รูปแบบที่ 1 การเขียนภาพพระอดีตพุทธเจ้าลงบนพื้นผ้า ไหม ฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นพุทธบูชา โดย ฝีมือเชิงช่างเป็นแบบงานช่างหลวงสมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความเก่าแก่ มากกว่า พระบฏแบบที่ 2 ซึ่งเขียนงานด้วยสีพูนรงค์ลงบนผืนผ้าดิบหนา ใช้สีหลากหลาย มีการเขียน จารึกกำกับภาพ เพื่อแสดงให้ทราบว่า ช่างต้องการเขียนภาพอะไร นอกจากนี้ยังบอกวัตถุประสงค์ใน การสร้างภาพ รวมทั้งผู้บริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างงาน กำหนดอายุสมัย ในช่วงรัตนโกสินทร์ราว ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชัยญา อุดมประมวณ (2567) ได้กล่าวถึงการศึกษาพระบฏ มีรูปลักษณะเป็นงาน ศิลปกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ภายในภาพแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนบนเป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนภายในซุ้มเรือนแก้ว ขนาบข้างด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ส่วนล่างเป็นเรื่องราวมหาเวสสันดรชาดก องค์ประกอบ และ สีแสดงออกถึงสีอันเป็นที่นิยมในสมัย รัชกาลที่ 1 เช่น สีแดง สีคราม สีที่นิยมใช้ในสมัยปลายอยุธยา และธนบุรี เช่น สีเหลืองดิน องค์ประกอบลายประกอบด้วยกระบวนลายอันเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 1

สรุปการสร้างงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของผู้วิจัย ในเรื่อง “พระปฐม” รูปเคารพ
พระพุทธรูปในงานจิตรกรรมไทย

จิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศไทย ลักษณะ
เด่นของจิตรกรรมไทยคือการใช้เทคนิคการเขียนสีฝุ่นผสมกาว ซึ่งทำให้ได้ผลงานที่มีความประณีต
เนื้อหาของภาพจิตรกรรมเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และคติความเชื่อต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมอง
คุณค่าทางจริยธรรม จิตรกรรมไทยยังมีลักษณะเฉพาะในการจัดองค์ประกอบภาพที่เน้นความสมดุล
และความกลมกลืน โดยมักใช้เส้นสายที่นุ่มนวลและโค้งมนในการสร้างรูปทรงต่างๆ ซึ่งแตกต่างจาก
ศิลปะตะวันตกที่มักเน้นการสร้างมิติและแสงเงาที่สมจริง โดยกระบวนการเขียนภาพจิตรกรรมไทย
แบบประเพณีนั้นต้องความรู้ทางเทคนิคด้านต่างๆ โดยช่างจะเริ่มต้นจากการร่างภาพเบื้องต้นลงบน
กระดาษก่อนที่จะขยายและถ่ายทอดลงบนผืนผ้า สำหรับสีที่ใช้ในการเขียนภาพนั้น เป็นสีที่มาจาก
ธรรมชาติ เช่น ดิน สีแร่ ผสมกับสารยึดติดคือกาวยางไม้ เทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังมีความ
หลากหลาย อาทิ การลงสีส่วนต่างๆของภาพ การเขียนรายละเอียด และการปิดทอง ซึ่งแต่ละเทคนิค
ล้วนมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี



บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษาพนธ์ หัวข้อ “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทยนี้ ได้ใช้ความรู้จากข้อมูลเอกสารและงานศิลปกรรมในอดีต และหาแนวทางการสร้างสรรค์ จากความชื่นชอบส่วนตัวและความชื่นชมยกย่องผลงานของครูช่าง แสดงถึงความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ของบรรพบุรุษ จึงได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวมาสร้างสรรค์ ข้าพเจ้าเกิดความซาบซึ้ง จึงทำให้เกิดภาพจินตนาการทางความคิดนำไปสู่การร่างภาพในความคิดขนาดเล็ก นำไปสู่การประมวลผล เพื่อหารูปแบบ และพัฒนาไปสู่งานสำเร็จโดยการใช้เทคนิคการเขียนสีฝุ่น บนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาวมะขามดินสอพองทาผิวอย่างละเอียดปิดทองคำเปลว ปรากฏเป็นผลงานชุดศิลปศึกษานิพนธ์ ออกมาในรูปแบบงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

ดังนั้น ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสร้างงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีด้วยสีฝุ่น ที่มีความละเอียดกับการจัดองค์ประกอบศิลปะแบบจิตรกรรมผ้าพระภุสสมัยโบราณ พัฒนาแนวทางส่วนตัวให้มีความน่าสนใจดังนี้

- 3.1 ขั้นตอนการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล
- 3.2 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการจัดทำสื่อการสอน
- 3.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย
- 3.4 ขั้นตอนการนำเสนอผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และสื่อการสอน

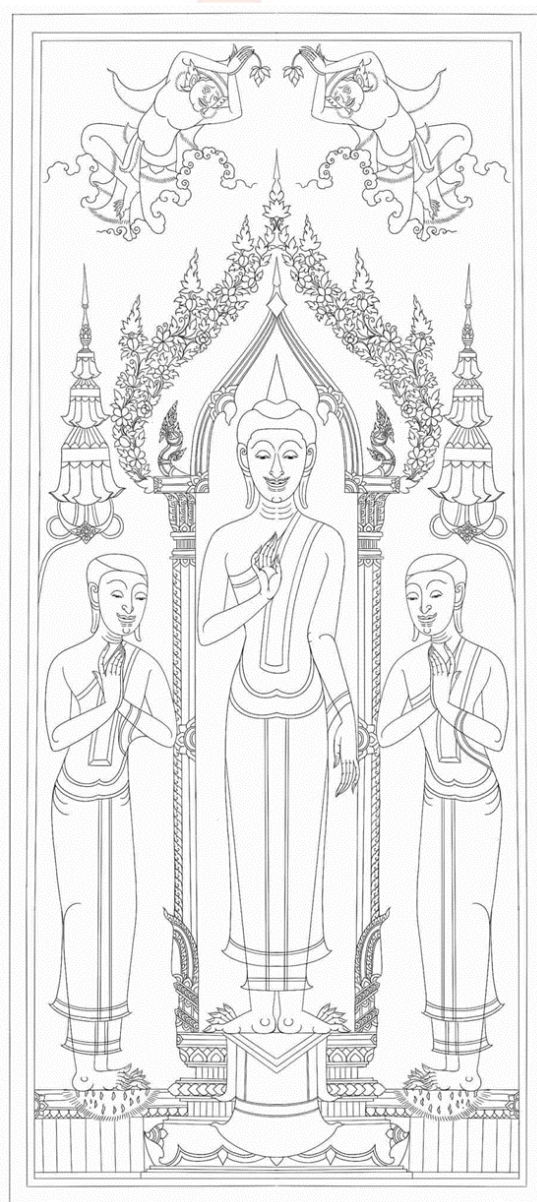
3.1 ขั้นตอนการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระ “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธเจ้าในงานจิตรกรรมไทย
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างสรรคงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการจัดทำสื่อการสอน

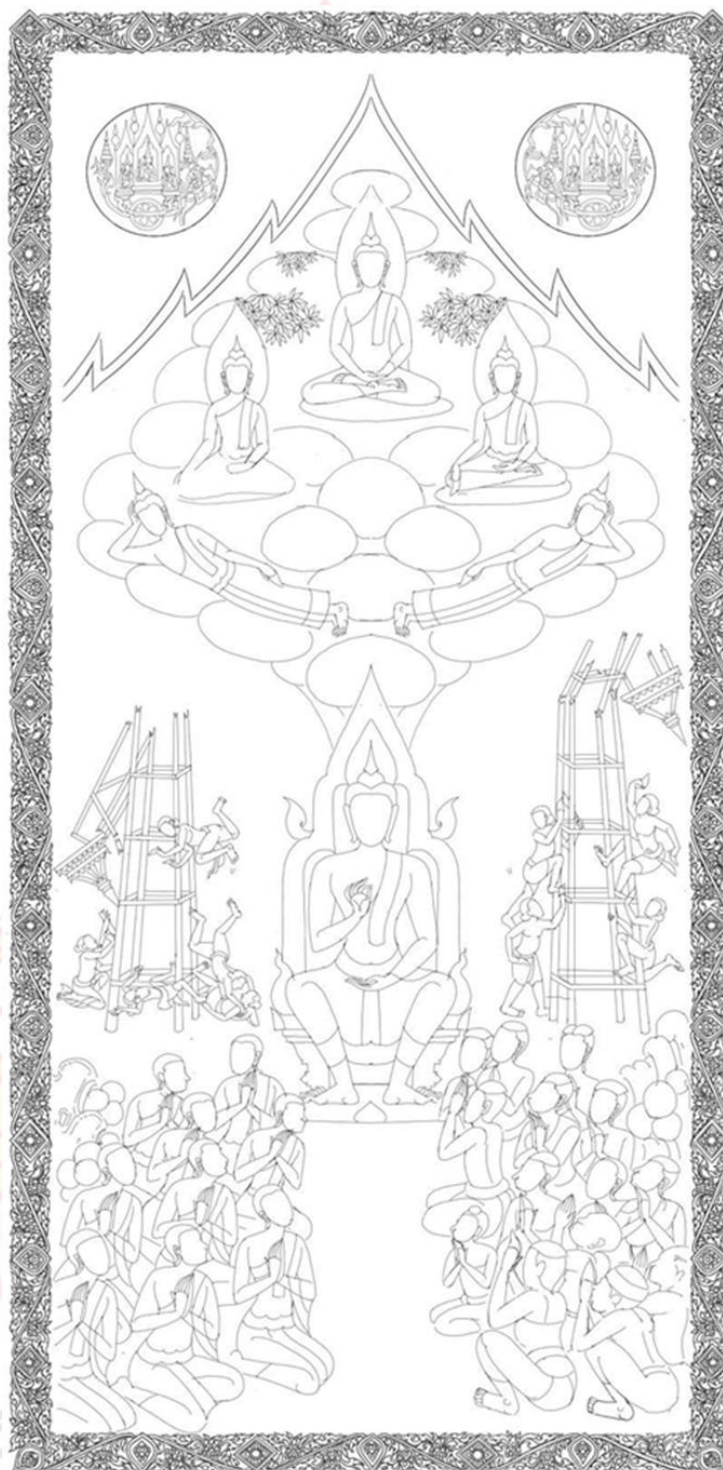
3.2.1 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์

1) ออกแบบภาพร่างจากโปรแกรมโปรครีเอท (Procreate)

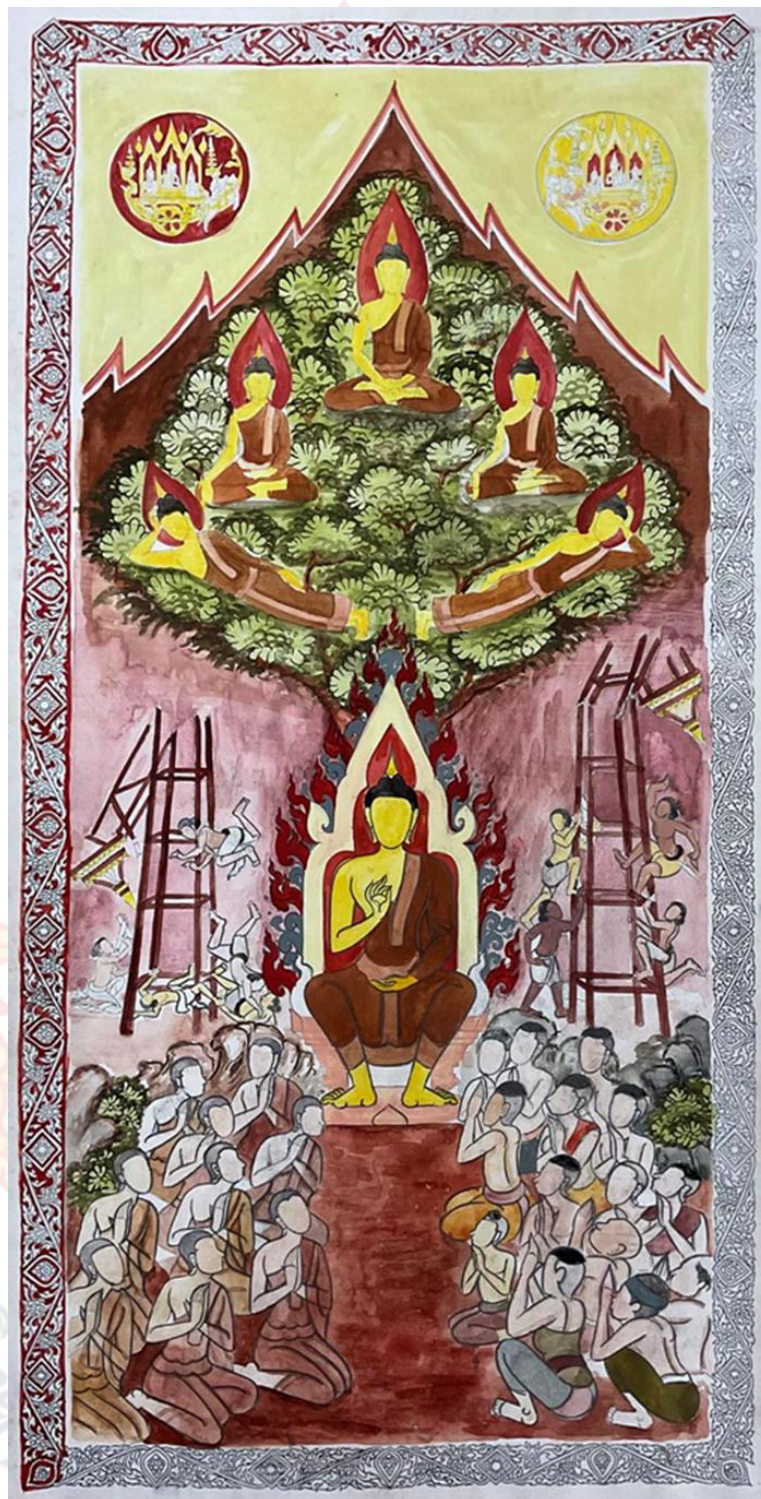


ภาพที่ 13 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 1 ต้นทางความคิด ปฏิบัติงานในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2566



ภาพที่ 14 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 2 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2566



ภาพที่ 15 แสดงภาพแบบร่างโครงสร้างแบบที่ 2 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2566
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2566

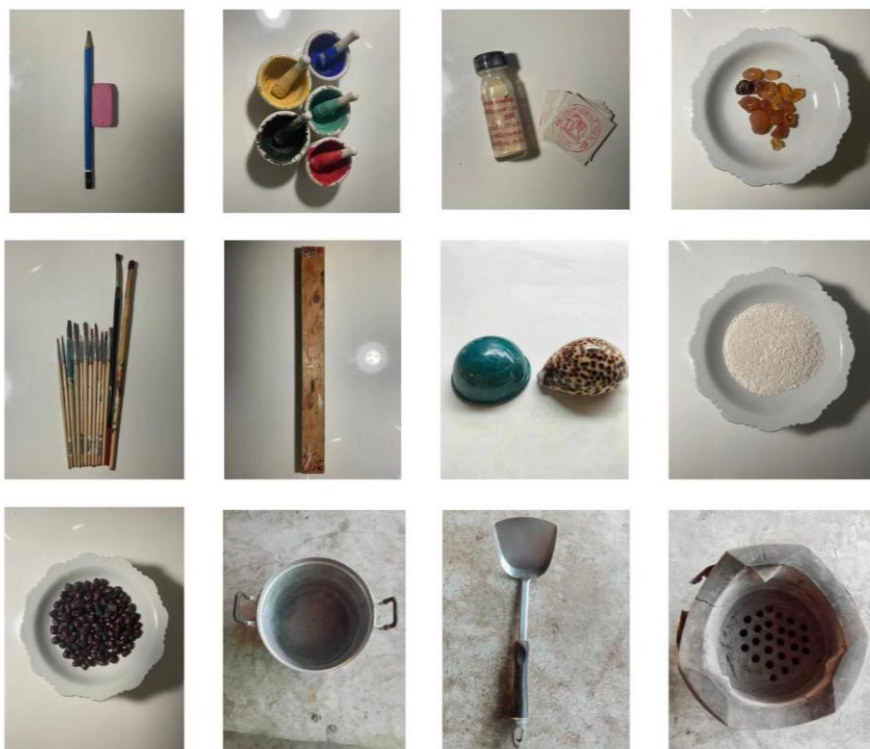


ภาพที่ 16 แสดงภาพแบบร่างลายเส้นดิจิทัลแบบที่ 3 ปฏิบัติงานในช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2567
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2567



ภาพที่ 17 แสดงภาพแบบร่างโครงสร้างแบบที่ 3 ที่ได้รับการอนุมัติ ในเดือน เมษายน พ.ศ. 2567
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2567

2) อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน



ภาพที่ 18 แสดงภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2567

ภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ประกอบด้วย

- | | |
|------------------|-----------------------------|
| 1. ดินสอ | 2. ยางลบ |
| 3. สีฝุ่น | 4. โกร่งใส่สี |
| 5. กาวยางมะเดื่อ | 6. ทองคำเปลว |
| 7. กาวกระถิน | 8. พู่กันขนยาวเบอร์ 00 – 16 |
| 9. สะพานรองมือ | 10. หอยเบี้ย |
| 11. ดินสอพอง | 12. เม็ดมะขามเปรี้ยว |
| 13. หม้อ | 14. ตะหลิว |
| 15. เตา | |

3) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน



ภาพที่ 19 แสดงภาพการคั่วเม็ดมะขาม

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2567



ภาพที่ 20 แสดงภาพการกะเทาะเปลือกเม็ดมะขาม

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2567



ภาพที่ 21 แสดงภาพการแช่เม็ดมะขามให้นิ่มก่อนการนำไปต้ม

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2567



ภาพที่ 22 แสดงภาพการต้มเม็ดมะขาม

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567



ภาพที่ 23 แสดงภาพการผสมกาวเม็ดมะขามกับดินสอพอง

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567



ภาพที่ 24 แสดงภาพการทากาวเม็ดมะขามดินสอพองที่ผสมไว้ลงบนพื้นผ้า
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567



ภาพที่ 25 แสดงภาพการกดพื้นผ้าให้เรียบโดยหอยเบี้ย
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2567



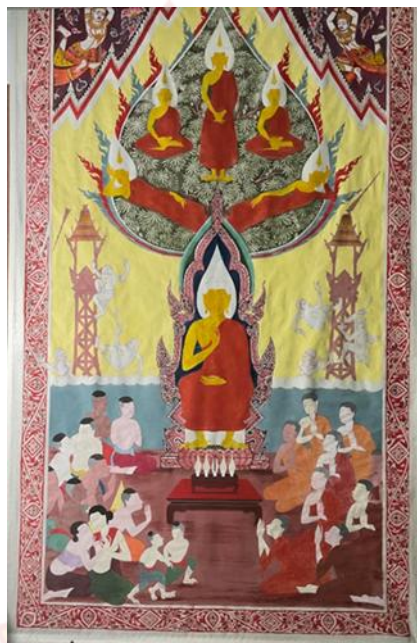
ภาพที่ 26 แสดงภาพการเย็บเก็บขอบผ้าให้เรียบร้อย
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2567



ภาพที่ 27 แสดงภาพการร่างภาพลงบนผืนผ้าที่รองพื้นและเย็บขอบเรียบร้อยแล้ว
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2567



ภาพที่ 28 แสดงภาพขั้นตอนการตัดเส้นเพื่อให้เห็นความชัดเจนของเส้นก่อนการลงสี
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2567



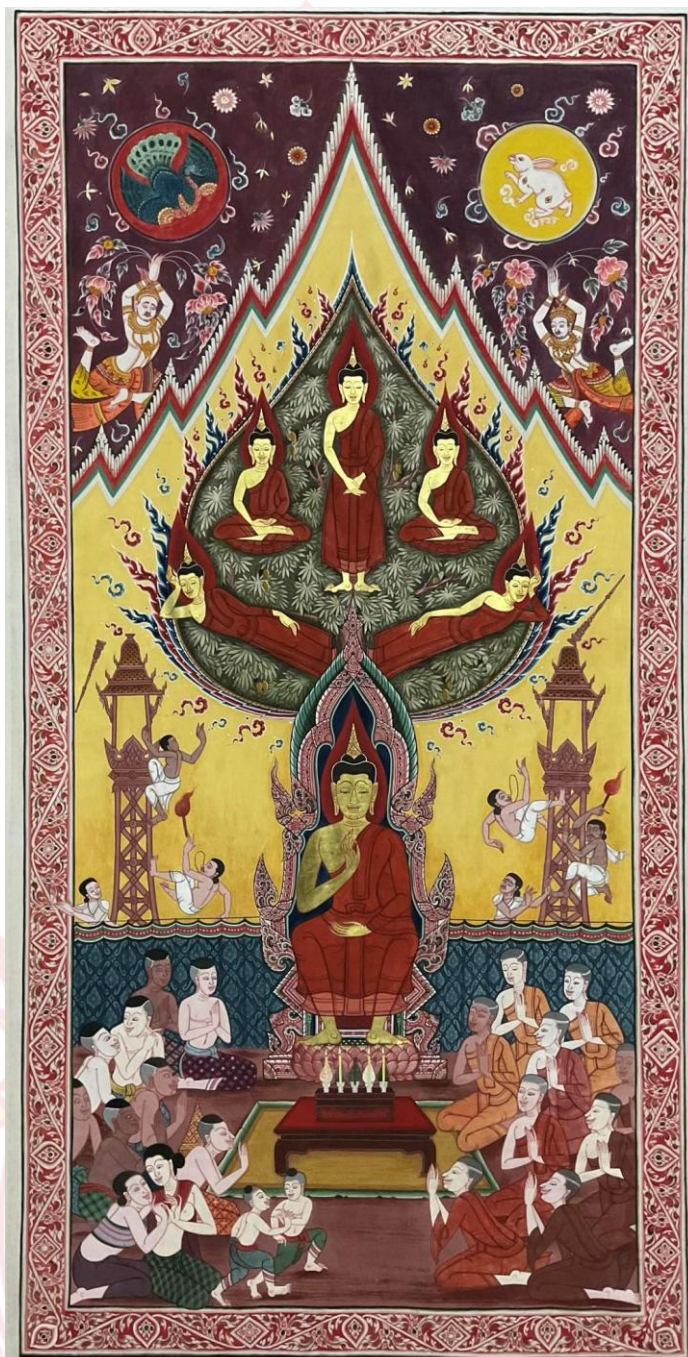
ภาพที่ 29 แสดงภาพขั้นตอนการลงสี

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2567



ภาพที่ 30 แสดงภาพขั้นตอนการตัดเส้น

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2567



ภาพที่ 31 แสดงภาพผลงานที่เสร็จสมบูรณ์

ชื่อภาพ : ยมกปาฏิหาริย์

ประเภทของงาน : จิตรกรรมไทย

ขนาด : 75 x 145 เซนติเมตร

เทคนิค : สีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นกาวเม็ดยะขามดินสอพองทาขาวอย่างละเอียดปิดทองคำเปลว

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2567

3.2.2 การจัดทำสื่อการสอน

ผู้วิจัยได้จัดทำสื่อการสอนในรายวิชาศิลปะ ใช้สื่อนำเสนอในโปรแกรม Canva ซึ่งสื่อการสอนจะแสดงถึงลำดับขั้นตอนต่างๆในการทำพื้นสำหรับเขียนงานจิตรกรรมไทย สื่อการสอนแต่ละหน้าจะมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- 1) เรื่องที่จะสอน นั่นก็คือเรื่องการทำพื้นสำหรับการเขียนภาพจิตรกรรมไทย
- 2) วัสดุธรรมชาติที่ใช้ในการทำพื้นสำหรับการเขียนภาพจิตรกรรมไทย คือ ไม้ดมะขามและดินสอพองนำมาผ่านกรรมวิธีจนได้เนื้อที่สามารณำมาทาเพื่อเป็นพื้นในการเขียนงานจิตรกรรมไทย
- 3) ขั้นตอนกระบวนการทำกาวเม้ดมะขาม
 - 3.1 ขั้นตอนการคว้ดมะขาม
 - 3.2 ขั้นตอนการกะเทาะเปลือกเม้ดมะขาม
 - 3.3 ขั้นตอนการแช่เม้ดมะขาม
 - 3.4 ขั้นตอนการต้มกาวเม้ดมะขาม
 - 3.5 ขั้นตอนการผสมกาวเม้ดมะขามกับดินสอพอง
 - 3.6 ขั้นตอนการทาน้ำกาวลงบนผ้า
 - 3.7 ขั้นตอนการกวาดพื้นที่แห้งแล้วด้วยหอยเบี้ย
- 4) กิจกรรมที่ 1 แบ่งกลุ่มให้นักเรียนหาวัสดุที่จะใช้ในการทำพื้นกาวมะขามดินสอพอง โดยจะมีกิจกรรมการทำพื้นกาวมะขามดินสอพองใช้ในการเขียนรูปจิตรกรรมไทย ในสัปดาห์หน้า

3.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เรื่อง“พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทย ด้วยองค์ความรู้เรื่องจิตรกรรมผ้าพระบฏ หลักการของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี โดยผลงานที่ได้เป็นภาพวาดพระพุทธรเจ้า แสดงยมกปาฏิหาริย์เพื่อปราบเหล่าเดียรฉัตร แสดงให้เห็นความศรัทธาในพระพุทธรศาสนาและความสนใจในการศึกษางานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของผู้วิจัย นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ้าพระบฏ เทคนิคสีฝุ่นบนผืนผ้ารองพื้นด้วยกาวเม็ดมะขามดินสอพอง ทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลว

ลักษณะเด่นของผลงานนี้อยู่ที่การวิเคราะห์เส้น ที่แสดงออกถึงความเป็นงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เส้นโค้งแสดงออกถึงความอ่อนช้อยที่แสดงอยู่ในตัวภาพมีลักษณะเฉพาะของศิลปะไทย เส้นตรงของลายกรอบให้ความรู้สีกมั่นคงเป็นที่น่าเคารพ องค์ประกอบของภาพยังแสดงให้เห็นถึงการนอบน้อมเคารพบูชาพระพุทธรเจ้าของเหล่าบรรดาวิยาธร อุบาสก อุบาสิกา และพระสาวก

การใช้สีในผลงานแสดงออกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธรเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ โดยการใช้สีโทนร้อนเป็นหลักประมาณ 80% ใช้สีโทนเย็นประมาณ 20% มีการกระจายค่าของสีและมีการจัดวางองค์ประกอบภาพแบบสมดุลสองข้างเท่ากันเพื่อให้มีความเป็นเอกภาพดูมีความน่าเคารพบูชา



3.4 ขั้นตอนการนำเสนอผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และสื่อการสอน

การนำเสนอผลงานที่เสร็จสมบูรณ์ต่อหน้าคณะกรรมการในสาขาวิชาศิลปศึกษา เพื่อประเมินชิ้นงานก่อนการนำไปแสดงนิทรรศการ และรับคำแนะนำจากคณะกรรมการเพื่อนำไปปรับปรุงชิ้นงาน



ภาพที่ 32 แสดงภาพการตรวจชิ้นงานในรอบสุดท้ายก่อนนำไปจัดแสดงนิทรรศการ
ที่มา : ภาพถ่ายโดย กรกนก ทูลฉลอง เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2567

การจัดนิทรรศการภายใต้ชื่อ จูติ Juti Art Exhibition นิทรรศการแสดงผลงานศิลปศึกษา นิพนธ์ สาขาศิลปศึกษา วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ระยะเวลา แสดงงาน 1 – 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ณ ICON Art & Culture Space ชั้น 8 ไอคอนสยาม กรุงเทพฯ



ภาพที่ 33 แสดงภาพพิธีเปิดการจัดแสดงนิทรรศการศิลปศึกษานิพนธ์
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ภัทรวดี มิ่งมาลี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2567



ภาพที่ 34 แสดงภาพการนำเสนอผลงานต่อประธานในพิธี
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ภัทรวดี มิ่งมาลี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2567



ภาพที่ 35 แสดงภาพการนำเสนอผลงานต่อประธานในพิธี
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ภัทรวดี มิ่งมาลี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2567



บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์

การสร้างสรรค์ศิลปศึกษานิพนธ์เรื่อง “พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทยได้รับแรงบันดาลใจจากเรื่องราวในพุทธประวัติ ตอนยมกปาฏิหาริย์

ในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการทำงานขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนขั้นตอนการสร้างสรรค์ได้นำผลงานมาวิเคราะห์เป็นระบบ เพื่อนำมาเขียนรายงานเพื่อเป็นประโยชน์ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบโครงสร้าง และรายละเอียดในจุดต่างๆ แบบร่างโครงสร้าง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างสรรค์ผลงาน นำมาต่อยอดพัฒนาทางความคิดจนเป็นแบบร่างที่สมบูรณ์ การปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาไปจากเดิม โดยมีผลงาน 1 ชิ้นดังต่อไปนี้

- 4.1 การวิเคราะห์ด้านเนื้อหา
- 4.2 การวิเคราะห์ด้านรูปแบบและองค์ประกอบของงาน
- 4.3 การวิเคราะห์ด้านเทคนิค
- 4.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นในผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการแก้ไขปัญหา

4.1 การวิเคราะห์ด้านเนื้อหา

เนื้อหาในผลงาน “พระบฏ” ตอน ยมกปาฏิหาริย์การเล่าเรื่องราวในพุทธประวัติ ตอน พระพุทธรเจ้าทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบเหล่าเดียรฉิย์ ที่สร้างมณฑปเพื่อทำแข่งอิทธิฤทธิ์กับพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้ากำหนดการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่ต้นมะม่วงในวันเพ็ญอาสาฬหะ ทรงแสดงพระองค์ในพระอิริยาบถต่างๆอย่างละคู่ทรงบัลลังก์ท่อน้ำท่อนไฟ ให้พวยพุ่งออกจากส่วนของพระวรกายสลับกัน บนยอดมะม่วงแล้วตรัสประทานพระธรรมเทศนาแก่พุทธบริษัททั้งหลายเหล่านั้นบรรลุนิโรธอันเป็นจำนวนมาก ส่วนเหล่าเดียรฉิย์ไม่สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ มณฑปใหญ่ที่ใช้สำหรับแสดงก็ถูกฝนเห็บทำลายหมดไม่เหลือซาก ก็พ่ายแพ้ให้กับพระพุทธรเจ้า

4.2 การวิเคราะห์ด้านรูปแบบและองค์ประกอบของงาน

รูปแบบในการสร้างสรรค์งานศิลปศึกษานิพนธ์นี้ เป็นการสร้างสรรค์ในรูปแบบงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีแบบ 2 มิติ มีการใช้เทคนิคการระบายสีฝุ่นบนผืนผ้าทำพื้นกาวเม็ดมะขาม ดินสอพอง ทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลว และมีการตัดเส้น โดยการใช้เส้นและสีในลักษณะนี้สะท้อนถึงแนวทางการสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

4.2.1 การวิเคราะห์ทัศนธาตุ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และเรียบเรียงการใช้ทัศนธาตุในผลงานชิ้นนี้ได้แก่ เส้น (Line) รูปทรง (Form) สีและน้ำหนึก (Colure and Tone) ที่ว่าง (Space) พื้นผิว (Texture)

1) เส้น (Line)

เส้นเป็นทัศนธาตุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อกำหนดขอบเขตทิศทาง และโครงสร้างของรูปทรง ทำให้รูปทรงของตัวภาพดูเคลื่อนไหวและกลมกลืนกัน เส้นที่ปรากฏในผลงานถูกนำมาใช้ในสองลักษณะคือ เส้นที่มองเห็นกับเส้นที่มองไม่เห็น เป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปทรงให้เลื่อนไหลไปตามการจัดวางของรูปทรง ที่แสดงเนื้อหาในผลงาน ความเคลื่อนไหวที่เกิดจากเส้น ที่เกิดจากการเชื่อมต่อระหว่างจุดหรือรูปทรง ที่มีตัวภาพแสดงกลุ่มคนหันเข้าหาพระพุทธรเจ้า หรือจากบุคคลหนึ่งใช้สายตามองไปหาอีกบุคคลหนึ่งในภาพ



ภาพที่ 36 การวิเคราะห์เส้นในผลงาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

2) รูปทรง (Form)

เป็นส่วนประกอบที่สำคัญสื่อความหมายในตัวของมันเอง รูปทรงที่นำมาประกอบในผลงานเป็นเป็นรูปทรงตามรูปแบบอุดมคติในจิตรกรรมไทย แสดงออกถึง เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ ที่แสดงออกมาในลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณี โครงสร้างของต้นมะม่วง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ชุ่มพระ โต๊ะเครื่องบูชา มณฑป รูปทรงที่เกิดจากการรวมตัวกันทางทัศนธาตุอย่างมีเอกภาพ ซึ่งได้แก่ เส้น สี น้ำหนัก ที่ว่างและพื้นผิว เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอการเคลื่อนไหวของรูปทรง ที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกภายในผลงานได้เป็นอย่างดี ในครั้งแรกที่มองเห็น ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงเรื่องราวภายในโดยตรง



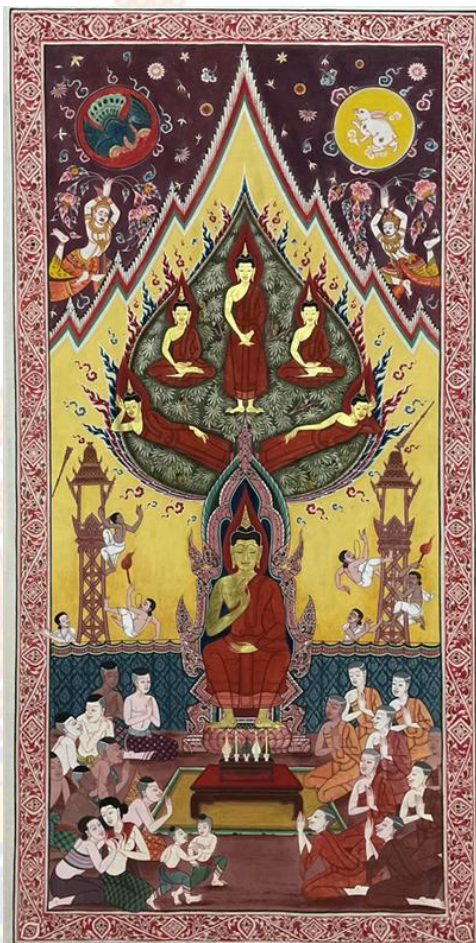
ภาพที่ 37 การวิเคราะห์รูปทรงในผลงาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

3) สีและน้ำหนัก (Colure and Tone)

จากแนวคิดหลักการใช้สีในผลงานที่แสดงออกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ โดยการใช้สีโทนร้อน 80% สีโทนเย็น 20% ของงาน ใช้สีเหลืองนวลสร้างเป็นบรรยากาศโดยรวมที่แสดงออกถึง ความสว่างของไฟสลับกับน้ำที่พวยพุ่งออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า สีบรรยากาศด้านบนเหนือเส้นสินเทาจะเป็นสีม่วงเข้มแสดงถึงบรรยากาศที่อยู่เหนือขึ้นไปจากโลก เป็นที่สถิตของเทวดาและเหล่าวิทายาธบรรยากาศจะมีความลึกกลับ สีที่แสดงออกในส่วนของภาพบุคคลคือ สีพระวรกายของพระพุทธเจ้าจะเป็นสีทองโดยการใช้ทองคำเปลว แสดงให้เห็นถึงความเป็นบุคคลพิเศษเป็นที่ยกย่องของผู้คน สร้างกายของบุคคลและพระสงฆ์ที่แตกต่าง แสดงถึงบุคคลมีความหลากหลายแต่มารวมใจกัน มาฟังธรรมและบูชาพระพุทธเจ้า เช่นชาวบ้านธรรมดา จะมีสีกายคล้ำ ส่วนบุคคลที่มีฐานะจะมีสีกายที่สว่าง สีของผ้านุ่งก็จะมีสีเส้นที่ต่างกันไปตามฐานะ ส่วนสีของจีวรพระสงฆ์ก็จะมี ความแตกต่างกันในแต่ละรูปแสดงให้เห็นถึงความเก่าใหม่ของจีวร ส่วนสถาปัตยกรรมที่เป็นมณฑปทั้งสองข้าง

ใช้สีโทนน้ำตาลแสดงให้เห็นว่าสร้างด้วยไม้ มีการกระจายค่าของสีเพื่อให้มีความเป็นเอกภาพ โทนสีโดยรวมจะออกเป็นโทนร้อน มีการนำหนักในรูปทรงของต้นมะม่วง และในส่วนองเงาใต้บุคคลและพระสงฆ์ที่นั่งอยู่ ทำให้เกิดมิติ ก่อเกิดจังหวะของการทับซ้อนสร้างความน่าสนใจในผลงาน



ภาพที่ 38 ภาพแสดงโครงสีและน้ำหนักส่วนรวมในผลงาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2567

4) ที่ว่าง (Space)

ข้าพเจ้าได้ใช้ที่ว่างในผลงานให้ปรากฏอยู่ด้านหลังของรูปทรงเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนไหวของรูปทรง โดยแสดงสิ่งแวดล้อม สถานที่ตามความเป็นจริงที่แสดงระยะมิติแผ่ไว้ในพื้นที่ว่างนั้น ที่ว่างเป็นทัศนธาตุที่มองไม่เห็นจะปรากฏตัวก็ต่อเมื่อมีทัศนธาตุอื่นมากำหนดรูปร่างหรือมาก่อนให้เกิดปฏิกิริยาขึ้น โดยที่ว่างในงานของผู้วิจัยจะมีอยู่บริเวณส่วนหน้าหลังภาพ ส่งเสริมความเป็นเด่น

ของรูปทรงของต้นมะม่วง ชุ่มพระและมณฑป ทำให้เกิดจังหวะที่สมบูรณ์และเกิดสุนทรียภาพขึ้นในผลงาน

5) พื้นผิว (Texture)

พื้นผิวในงานของผู้วิจิตรที่ได้แสดงออกเกิดจากเทคนิคการใช้สีฝุ่น เช่นพื้นดิน ผู้วิจิตรแสดงออกถึงความขรุขระ และระยะใกล้ พื้นผิวที่ถูกสร้างขึ้นให้ปรากฏอยู่ในผลงานเฉพาะบางส่วนเท่านั้น เพื่อไม่ให้รบกวนผลงานโดยรวม พื้นผิวที่ถูกสร้างขึ้นเป็นพื้นผิวที่เกิดจากเทคนิคการใช้สีฝุ่นระบาย ในพื้นที่ว่างของบริเวณส่วนล่างของภาพ ให้ออกมาเป็นลักษณะพื้นดินมีผิวที่ขรุขระ



ภาพที่ 39 ภาพแสดงร่องรอยพื้นผิวในภาพผลงาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2567

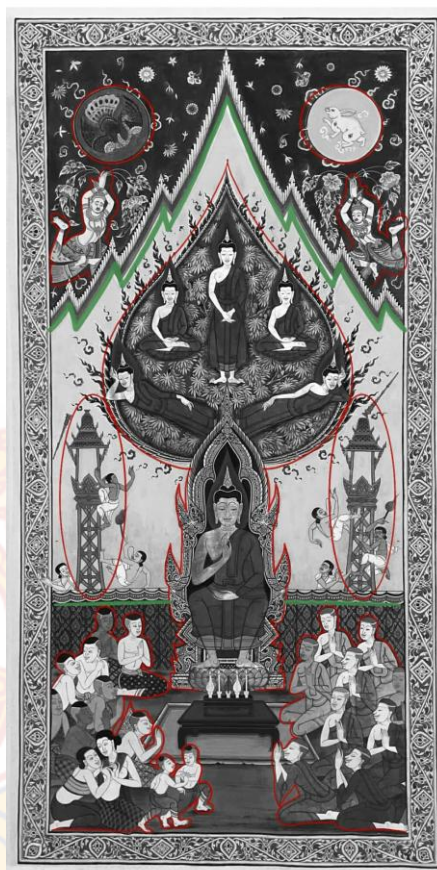
4.2.2 วิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์ของภาพผลงาน “Unrecognized”

หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ผู้วิจิตรนำมาใช้ในการสร้างสรรค์และแสดงการวิเคราะห์ในผลงานชิ้นนี้ได้แก่ โครงสร้างของภาพ (Structure) จังหวะและการเคลื่อนไหว (Rhythm and Movement) ความเป็นเด่น (Dominance) ความขัดแย้ง (Contrast) สัญลักษณ์ (Symbol) โดยนำเสนอตามรายละเอียดดังนี้

1) โครงสร้างของภาพ (Structure)

โครงสร้างภาพของผู้วิจิตรถูกแบ่งออกเป็นสามส่วน ในส่วนที่หนึ่ง คือบุคคลและพระสงฆ์ ระยะหน้า ส่วนที่สอง ชุ่มพระ ต้นมะม่วง มณฑป ส่วนที่สามส่วนที่อยู่เหนือเส้นสินเทา มีวิถยารสองตน

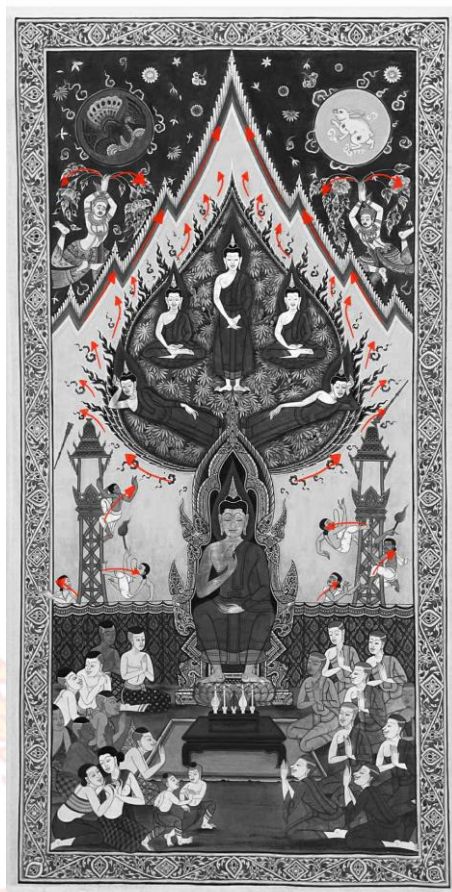
พระจันทร์และพระอาทิตย์ สื่อถึงเรื่องราวที่ได้ถ่ายทอด มีรูปร่างรูปทรงของซุ้มพระและต้นมะม่วง เป็นตัวกำหนดองค์ประกอบให้เรามองไปตรงกลางซึ่งเป็นจุดเด่น



ภาพที่ 40 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง โครงสร้างของภาพ
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

2) จังหวะและการเคลื่อนไหว (Rhythm and Movement)

การจัดวางรูปทรงที่มีขนาดเท่าๆกันทั้งสองฝั่ง มีการจัดวางต้นมะม่วงที่มีน้ำหนักรสเข้มอยู่บนพื้นที่อันเป็นฉากหลังที่มีค่าน้ำหนักของสีสว่าง มีการใช้เส้นโครงสร้างของบุคคลที่กำลังตกจากมณฑป และเส้นลายกนกน้ำและไฟแสดงถึงความเคลื่อนไหว ผู้วิจัยต้องการสื่อให้เห็นถึงการร่วงหล่น พลังทำลาย และสื่อถึงน้ำและไฟที่พวยพุ่งขึ้นไปในอากาศ และยังมีการใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างรูปทรงของกันและกัน สายตาของบุคคล พระสงฆ์ และวิยาธรที่มองไปสู่พระพุทธรเจ้า



ภาพที่ 41 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง จักรพรรดิและการเคลื่อนไหว
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

3) ความเป็นเด่น (Dominance)

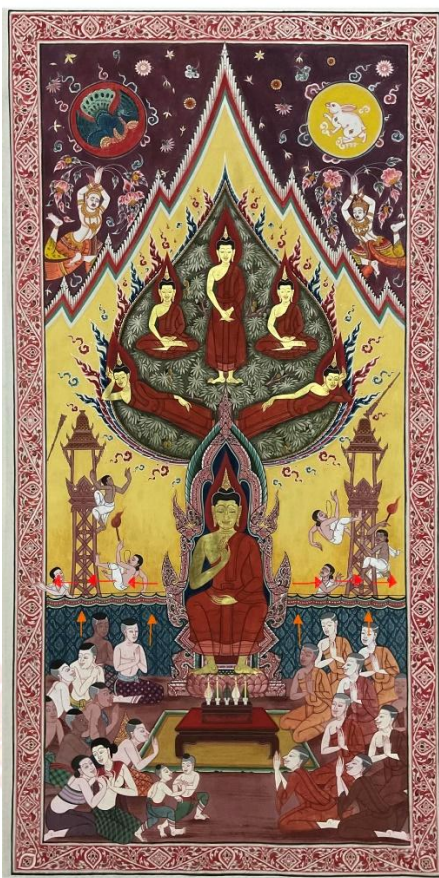
ความเป็นเด่นของผู้วิจิตรใช้สี และความสว่างเพื่อช่วยเสริมความเป็นเด่นของรูปร่างรูปทรงที่ใช้สีเข้มให้แสดงความเป็นเด่น ตำแหน่งตรงกลางคือ ชุ่มพระ ต้นมะม่วงมีการใช้จักรพรรดิ ตำแหน่งของรูปร่างรูปทรงใหญ่ ตำแหน่งตรงกลางของรูปภาพ แสดงความเป็นเด่น ประกอบกับการกำหนดให้ความเด่นของภาพอยู่ในตำแหน่งส่วนกลาง



ภาพที่ 42 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง ความเป็นเด่น
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

4) ความขัดแย้ง (Contrast)

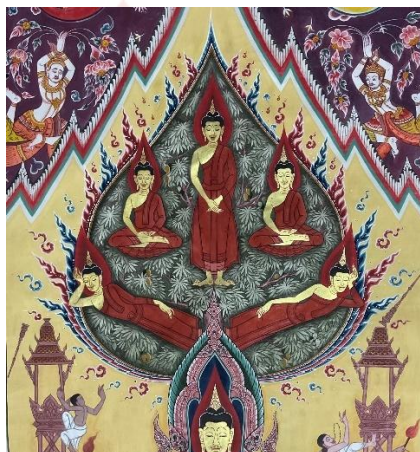
ความขัดแย้งของสี เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจยนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยการใช้สีที่มีค่าแตกต่างกันมาตัดกัน วรรณะของสีที่ใช้คือวรรณะร้อนกับวรรณะเย็น และมีการให้ค่าน้ำหนักความเข้ม-อ่อนของสีในรูปทรง ทำให้เกิดความขัดแย้ง สร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นในผลงาน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งเรื่องโครงสร้างเส้นของรูปทรง ทิศทางการเคลื่อนไหวของเส้น คือเส้นผ่ามุมที่พาดตัดแบ่ง ฉากระหว่างบุคคลที่อยู่ด้านหน้าและด้านหลัง ทำให้เกิดความขัดแย้งของโครงสร้างเส้นของรูปทรงและ ทิศทางการเคลื่อนไหวของเส้น



ภาพที่ 43 ภาพวิเคราะห้องค์ประกอบศิลป์เรื่อง ความขัดแย้ง
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567

5) สัญลักษณ์ (Symbol)

สัญลักษณ์ที่นำมาใช้ในผลงาน คือการใช้ลายกนกสีน้ำเงินสลับกับสีแดงที่ล้อมต้นมะม่วง เป็นสัญลักษณ์แทนน้ำและไฟที่พวยพุ่งออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า การกำหนดสัญลักษณ์ให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา ตอน ยมกปาฏิหาริย์ คือ ปาฏิหาริย์ที่แสดงเป็นคู่ๆ พระพุทธเจ้าทรงบันดาลท่อน้ำท่อนไฟ ให้พวยพุ่งออกจากพระวรกายเป็นคู่ๆ โดยกระทำที่ต้นมะม่วงซึ่งเรียกว่า คันทามพฤษ



ภาพที่ 44 ภาพวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์เรื่อง สัญลักษณ์
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2567

4.3 การวิเคราะห์ด้านเทคนิค

ลักษณะการสร้างสรรค์ผลงาน “พระบฏ” รูปเคารพพระพุทธรูปเจ้าในงานจิตรกรรมไทย เป็นผลงานจิตรกรรมสีฝุ่นระบายลงผืนผ้าทำพื้นกาวเม็ดยะมขามดินสอพอง ทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลว เทคนิคในการสร้างสรรค์งาน คือ หลังจากร่างภาพด้วยดินสอแล้ว มีการตัดเส้นรูปร่างด้วยสีเข้มเพื่อให้มองเห็นตัวภาพได้คมชัดมากขึ้นทำให้สามารถมองเห็นเส้นหลังจากการลงสีทับสะดวกต่อการตัดเส้น มีการใช้การระบายสีในส่วนที่มีน้ำหนักอ่อนก่อนตามด้วยน้ำหนักเข้ม ตัดเส้นเพื่อให้ภาพมีความคมชัดอีกครั้ง มีการโอบน้ำสีที่ตัวภาพทำให้ตัวภาพไม่โดดจนเกินไป

โดยผู้วิจัยมีการใช้กาวยางมะเดื่อทาและปิดทองทองคำเปลว ในส่วนที่เป็นพระวรกายของพระพุทธรูปเจ้าเพื่อให้มีความแตกต่างของพระพุทธรูปเจ้าและบุคคลทั่วไป

4.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นในผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และการแก้ไข้ปัญหา

4.4.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์นี้ผู้วิจัยพบว่า การลงสีบนผืนผ้าที่ทำพื้นกาวมะขามดินสอพองควบคุมได้ยาก ผืนผ้ามีการดูดสีทำให้สีแตกฟุ้งกระจาย สาเหตุเนื่องจากผืนผ้ามีความบาง การทำพื้นกาวไม่หนามากเพื่อป้องกันภาพวาดแตกร้าวเวลาเคลื่อนย้าย

4.4.2 การแก้ไข้ปัญหา ผู้วิจัยได้มีการผสมสีฝุ่นกับกาวกระถินโดยเพิ่มเนื้อสีให้มากขึ้นผสมน้ำในสีไม่มากจนเกินไปเพื่อที่จะให้เนื้อสีลงไปอุดช่องอากาศในผ้า เพื่อป้องกันผ้าการูดสี ทำเวลาตัดเส้นทำได้ง่ายมากขึ้น



บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยผลงานสร้างสรรค์ศิลปศึกษานิพนธ์ เรื่อง “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทย ได้มีการค้นคว้าข้อมูลเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งข้อมูลในเรื่องการสร้างพระบุญ เรื่องราวของพุทธประวัติ พระพุทธศาสนา ข้อมูลในเรื่องของรูปแบบของงานศิลปะหรือลักษณะที่นำมาใช้ในการทำงาน กระทั่งข้อมูลในส่วนที่ผู้วิจัยพบเห็น สัมผัส รับรู้และนำมาวิเคราะห์สร้างสรรค์ผลงาน โดยสรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำศิลปศึกษานิพนธ์ฉบับนี้ไว้ดังนี้

5.1 สรุป

ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เรื่อง “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทย เทคนิคสีฝุ่นบนพื้นผ้านรองพื้นด้วยกาวเม็ดยกดินสอพอง ทากาวยางมะเดื่อปิดทองคำเปลว ขนาด 75 x 145 เซนติเมตร ด้วยองค์ความรู้เรื่องจิตรกรรมผ้าพระบุญ หลักการของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี การใช้หลักการทัศนศิลป์ การใช้วัสดุอุปกรณ์ โดยผลงานที่ได้เป็นภาพวาดพระพุทธรเจ้า แสดงยมกปาฏิหาริย์เพื่อปราบเหล่าเดียริศย์ แสดงให้เห็นความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความสนใจในการศึกษางานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีของผู้วิจัย นำไปสู่การสร้างผลงานจิตรกรรมผ้าพระบุญ มีการใช้เทคนิควิธีการทำแบบโบราณ เพื่อสืบสาน ภูมิปัญญาเชิงช่างของไทย และนำมาจัดทำสื่อการสอนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา เรื่องการทำพื้นสำหรับเขียนงานจิตรกรรมไทย โดยหวังอย่างยิ่งว่าผลงานศิลปศึกษานิพนธ์และสื่อการเรียนรู้ชุดนี้ จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและผู้สนใจในความงามของศิลปะและเห็นคุณค่าของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

5.2 อภิปราย

ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์ “พระบุญ” รูปเคารพพระพุทธรเจ้าในงานจิตรกรรมไทย การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่นำเสนอ เรื่องราวในพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์ มืองค์ประกอบต่างๆภายในผลงานที่แสดงให้เห็นเรื่องราวของพระพุทธรเจ้าที่แสดงพุทธานุภาพปราบเหล่าเดียริศย์นอกศาสนาถูกนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ในรูปแบบจิตรกรรมไทยแบบประเพณี สอดคล้องกับแนวคิดของ (อศวิณีย์ หวานจริง, 2544) จิตรกรรมไทยสมัยโบราณ เป็นภาพเขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาวบนผาผนังปูน หรือไม้ หรือ เขียนบนผ้าหรือกระดาษ

โดยอาจเขียนเป็นภาพมีวรรณศิลป์เดียวที่เรียกว่า เอกรงค์ หรือหลายสีที่เรียกว่าพหุรงค์และนิยมปิดทองคำเปลวประดับในบางส่วนของภาพด้วย จุดประสงค์สำคัญของการสร้างงานจิตรกรรมไทย คือการสร้างเพื่อถวายเป็นพระพุทธรูปบูชา ใช้สีฝุ่นวาดลงบนผืนผ้าทำมีการพื้นด้วยเทคนิคโบราณ มีองค์ประกอบต่างๆภายในผลงานที่แสดงให้เห็นเรื่องราวของพระพุทธรูปเจ้าที่แสดงพุทธานุภาพ ปราบเหล่าเดียรฉียนอกศาสนา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายของพระบฏ สอดคล้องกับความหมายของ พงษ์พัฒน์ บุญอุ้ม (2562) ภาพพระบฏ คือ ภาพแสดงเรื่องราวในพระพุทธรูปศาสนาเป็นสำคัญ โดยเขียนบรรยายลงผืนผ้าแล้วตามผ้าเข้ากับไม้ที่ขอบบนและขอบล่างของตัวจิตรกรรมประวัติของพระบฏ รูปแบบการสร้างพระบฏ เนื้อหาของพุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์ ความหมายและรูปแบบของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี ทฤษฎีต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องนำมาต่อยอดสร้างสรรค์ผลงานศิลปศึกษานิพนธ์ในรูปแบบของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี โดยมีอาจารย์ให้คำปรึกษาเป็นผู้แนะนำและชี้แนวทางในการสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหา ตลอดเวลาการทำงานขอผู้วิจัยได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชิ้นงานและได้เรียนรู้เพิ่มเติมเทคนิควิธีการปรับปรุงแก้ไขและสร้างสรรค์งาน จนผลงานศิลปศึกษานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลเนื้อหา รายละเอียดที่ต้องการสร้างสรรค์ พร้อมทั้งปรึกษาอาจารย์และผู้รู้เพื่อทราบถึงแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน

5.3.2 วางแผนการทำงานโดยกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการทำงานและปฏิบัติตามแผนเพื่อให้ผลงานสำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด

5.3.3 คำนึงถึงรายละเอียดและความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อให้องค์ประกอบในการทำงานแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กัน

บรรณานุกรม

- การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง : พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ (18). 2557. **ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์**.
[ออนไลน์]. <https://shorturl.asia/7QbDI>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2567).
- จารุณี อินเฒ่า และขวัญจิต เลิศศิริ. 2545. **พระบฏ**. กรุงเทพฯ : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด.
- ชัยญา อุดมประมวล. 2567. **พระบฏวัดโพธาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 13, 15 (กันยายน-ตุลาคม) : 303.
- ฐาปณีย์ เครือระยา. 2563. **ผ้าพระบฏ**. [ออนไลน์]. <https://shorturl.asia/d2Rny>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2567).
- น. ณ ปากน้ำ. 2524. **ถาม-ตอบเรื่องศิลปะไทย**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- นิยะดา เหล่าสุนทร และพีระพัฒน์ สำราญ. 2565. **ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เนื่ออ่อน ขว้ทองเขียว. 2556. **ความเข้าใจในจิตรกรรมไทยประเพณี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเตือน ศรีวรพจน์ และประสิทธิ์ แสงทับ. 2542. **สมุดข่อย**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- พงษ์พัฒน์ บุญอ้อม. 2562. **พระบฏอีสานพระเจ้าเลียบโลก**. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชา ทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด.
- พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 116.
- มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์. 2532. **ประวัติศาสตร์ศิลปะญี่ปุ่น**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์.
- ลักขมณ บุญเรือง. 2564. **พระบฏเมืองส่วยน้อย**. ช่วงฉลุย. 15, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 89.
- วรรณภา ณ สงขลา. 2533. **จิตรกรรมไทยประเพณี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร ศิลปากร, กรม. 2517. **เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายดิเรก ณ นคร). กรุงเทพฯ : อมการพิมพ์.
- สมชาติ มณีโชติ. 2529. **จิตรกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. 2513. **ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี. แห่งประเทศไทย จำกัด.
- อัศวินีย์ หวานจริง. 2545. **การสร้างสรรคจิตรกรรมไทยจากประเพณีล้านนา**. โครงการวิจัยเพื่อ พัฒนานักวิจัย ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.



ภาคผนวก

สื่อการสอน



ภาพที่ 45 แสดงภาพหน้าปกสื่อการสอนการทำพื้นกาวเม็ดมะขามดินสอพองใช้ในการเขียนงานจิตรกรรมไทย

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 46 แสดงภาพสื่อการสอนการทำพื้นกาวเม็ดมะขามดินสอพองใช้ในการเขียนงานจิตรกรรมไทย

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 47 แสดงภาพสื่อการสอน เม็ดมะขามเปรี้ยว

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 48 แสดงภาพสื่อการสอน ดินสอพอง

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 49 แสดงภาพขั้นตอนที่ 1 คั่วเม็ดมะขาม, ขั้นตอนที่ 2 ผึ่งเม็ดมะขามให้เย็น
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 50 แสดงภาพขั้นตอนที่ 3 กะเทาะเปลือกเม็ดมะขาม
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 51 แสดงภาพขั้นตอนที่ 4 นำเม็ดมะขามที่กะเทาะเปลือกแล้วแช่น้ำ, ขั้นตอนที่ 5 นำเม็ดมะขามที่แช่น้ำจนนิ่มมาต้มจนกลายเป็นกาวข้น

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 52 แสดงภาพขั้นตอนที่ 6 นำน้ำกาวที่ต้มได้มากรองด้วยผ้าขาวบาง, ขั้นตอนที่ 7 ผสมกาวเม็ดมะขามกับดินสอพอง

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 53 แสดงภาพขั้นตอนที่ 8 คนผสมกาวเม็ดมะขามและดินสอพองให้เข้ากัน, ขั้นตอนที่ 9 ทากาวที่ผสมไว้ลงบนผืนผ้า

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567



ภาพที่ 54 แสดงภาพขั้นตอนที่ 10 กดผืนผ้าที่ทากาวแห้งดีแล้วด้วยหอยเบี้ย

ที่มา : ภาพถ่ายโดย ทรงยศ คำอยู่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567

ประวัติผู้ศึกษา



ชื่อ	นายทรงยศ คำอยู่
ภูมิลำเนาเดิม	61/5 หมู่ 2 ตำบลธาราทหาร อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ 60110
วัน เดือน ปี เกิด	4 สิงหาคม 2545
การศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนน้ำสาตเหนือ ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนหนองบัว ระดับปริญญาตรี วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
สถานศึกษา	วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ปีที่สำเร็จการศึกษา	2568
ประสบการณ์	ครูจิตอาสาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
รางวัลเกียรติยศ	ปีพุทธศักราช 2562 ได้รับถ้วยพระราชทานรางวัลชนะเลิศจาก สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการประกวดระบายสีแต้มฝัน เติบโตแห่งหอดูดาว “อุทยานดาราศาสตร์สิรินธร” (ประเภททีม) ปีพุทธศักราช 2562 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดวาดภาพระบายสีในหัวข้อ อคส. ยุคThailand 4.0 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยองค์การคลังสินค้า กระทรวงพาณิชย์



